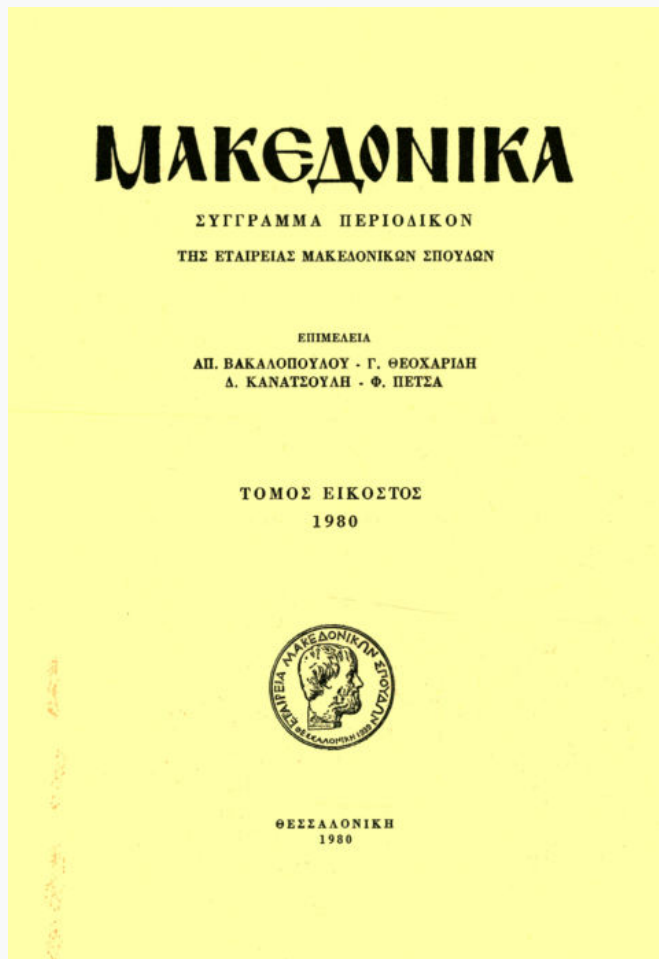

Μακεδονικά

Τόμ. 20, Αρ. 1 (1980)

Vasilka Turkova-Zaïmova, Byzance et les Balkans à partir du VIe siècle. Les mouvements ethniques et les états

Γ. Ι. Θεοχαρίδης

doi: [10.12681/makedonika.419](https://doi.org/10.12681/makedonika.419)

Copyright © 2015, Γ. Ι. Θεοχαρίδης

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Θεοχαρίδης Γ. Ι. (1980). Vasilka Turkova-Zaïmova, Byzance et les Balkans à partir du VIe siècle. Les mouvements ethniques et les états. *Μακεδονικά*, 20(1), 501–523. <https://doi.org/10.12681/makedonika.419>

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑΙ

Vasilka Turkova - Zaimova, Byzance et les Balkans à partir du VIe siècle. Les mouvements ethniques et les états, Variorum Reprints, London 1979.

Ἀναδημοσιεύονται 33 μικραὶ μελέται τῆς γωσθῆς βουλγαρίδος ἱστορικῆς συγγραφῆος Βασίλκας Τούποκβα-Ζαίμοβας, δημοσιευθεῖσαι μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1959 καὶ 1978 εἰς διάφορα ἐπιστημονικὰ περιοδικὰ ἀναφερόμενα εἰς τὸν πίνακα περιεχομένων, ἐκ τῶν ὁποίων μία εἶναι εἰς ρωσικὴν (III), μία εἰς ἑλληνικὴν (VII), μία εἰς γερμανικὴν (VIII) καὶ αἱ ὑπόλοιποι εἰς γαλλικὴν γλῶσσαν.

Ὁ τόμος δὲν ἔχει ἰδικὴν του σελίδωσιν, ἀλλ' ἐκάστη μελέτη διατηρεῖ τὴν σελίδωσιν τῆς πρώτης δημοσιεύσεώς της εἰς τὸ ἐκάστοτε περιοδικόν, οὕτως ὥστε ἡ παραπομπὴ εἰς τὸν τόμον δὲν ἔμπορεῖ νὰ γίνῃ ἀπλῶς μὲ ἀριθμὸν σελίδος, ἀλλὰ χρειάζεται ὁ αὐτὸς λατινικὸς ἀριθμὸς τῆς σχετικῆς μελέτης.

Ἐνταῦθα παρουσιάζοντες τὸν τόμον θὰ δώσωμεν σύντομον περίληψιν τοῦ περιεχομένου ἐκάστης μελέτης προβαίνοντες ἐνίοτε καὶ εἰς σχετικὰ παρατηρήσεις, ὅταν πρόκειται περὶ ἱστορικῆς ἀνυκριβείας ἢ περὶ σκοπίμου ἢ μὴ διαστρεβλώσεως τῆς ἱστορικῆς ἀληθείας, χωρὶς βεβαίως πολλὰς παραπομπὰς εἰς πηγὰς καὶ βιβλιογραφίαν, ἀφοῦ πρόκειται περὶ ἀπλῆς παρουσιάσεως ἔργου καὶ ὄχι περὶ ἐκτενοῦς βιβλιοκρισίας.

I, 223-230: La compétence des sources byzantins sur la survivance de l'ethnie Thrace.

Ἐποστηρίζεται ὅτι εἰς τὰς μέχρι τοῦ 7ου αἰῶνος βυζαντινὰς πηγὰς τὰ ὀνόματα βαρβαρικῶν ἐθνῶν (Ἰλλυριοί, Θράκες κ.ἄ.) εἰς πολλὰς περιπτώσεις δὲν σημαίνουν φυλετικὴν ἐπιβίωσιν, ἀλλὰ τοπικὴν καταγωγὴν. Τοῦτο συμβαίνει συμφῶνως πρὸς παλαιότεραν παράδοσιν, ἢ ὁποία κατὰ τὸν 4ον καὶ 5ον αἰῶνα ἀνεμείγνυε φυλετικὴν καὶ τοπικὴν καταγωγὴν. Συνιστᾶται λοιπὸν προσοχὴ εἰς τὴν χρησιμοποίησιν τῶν σχετικῶν πηγῶν.

Ἡ σ. δὲν ἐλέγχει ὅμως τὰς ἐπὶ τῶν πηγῶν αὐτῶν στηριχθεῖσας παλαιότερας ἐργασίας ἐρευνητῶν καὶ δὲν ἐρευνᾷ ἡ ἴδια τὸν χρόνον, τὸν τόπον καὶ τὸν βαθμὸν τῆς φυλετικῆς ἐπιβιώσεως τῶν ἐν λόγῳ βαρβαρικῶν ἐθνῶν, ὡς π.χ. τῶν Θρακῶν.

II, 31-46: La politique de Byzance dans ses rapports avec les «Barbares».

Ἡ σ. ἐπανερχεται (τὸ 1965) εἰς τὸ θέμα τῆς βυζαντινῆς διπλωματίας, τὸ ὅποιον ἐξητάσθη εἰς τὸ XII Διεθνὲς Συνέδριον Βυζαντινῶν Σπουδῶν εἰς τὴν Ἀχρίδα τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1961. Ἀναφέρει μάλιστα τὴν κυρίαν ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου ἀνακοίνωσιν τοῦ D. Obolensky (The principles and methods of byzantine diplomacy). Ἐπισκοποῦσα ἐκ νέου τὰς μεθόδους τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους πρὸς ἀντιμετώπισιν τῶν Βαρβάρων (ἐξαγορὰν διὰ χρημάτων, δι' ἐγερσιν κατ' ἀλλήλων, εἰσοδὸν εἰς τὴν ἕπηρεσίαν τοῦ Κράτους ἔναντι ἀδείας ἐγκαταστάσεως καὶ χορηγίῶν, ἀπονομὴν τίτλων καὶ ἀξιωμάτων εἰς ἀρχηγούς κ.τ.τ.) τοπικῶς εἰς τὸ μέτωπον τοῦ Δουνάβεως καὶ χρονικῶς μέχρι τῶν Σταυροφοριῶν, ἐπιμένει περισσότερον εἰς τὴν μέθοδον τῆς ἐγκαταστάσεως Βαρβάρων εἰς ἔθνικὰ ἐδάφη πρὸς φρούρησιν τῶν συνόρων.

Πιστεύει όμως τυφλῶς εἰς ὠρισμένα παραδείγματα τῆς εἰς τὰς ὑπερβολὰς μερικῶν πηγῶν (ὅπως π.χ. τοῦ Προκοπίου εἰς τὰ 'Ανέκδοτά του), περιορίζει πολὺ τοπικῶς τὸ θέμα τῆς, παραλείπονσα τὰ σπουδαῖα μέτωπα τοῦ Κανκᾶσου καὶ τῆς Κοιμαίας, καὶ δὲν ἀναφέρει τὸν ἐχχριστιανισμόν τῶν Βαρβάρων καὶ τὰς τιμητικὰς ἐπιγραφὰς τῶν ἀρχηγῶν των με ἐδ-γενεῖς βυζαντινὰς γυναῖκας ὡς σπουδαῖας μεθόδους ἀντιμετωπίσεως τῆς ἐξ αὐτῶν ἀπειλῆς.

III, 3-7: Napadenija «nagarvaron» na okrestnosti soluni v pervoj polovine IV. (= 'Επιθέσεις «Βαρβάρων» εἰς τὰ περὶχωρα τῆς Θεσσαλονίκης κατὰ τὸ πρῶτον ἡμισυ τοῦ βου αἰῶ-νος).

Ἡ σ. ἀσχολεῖται πρῶτον γενικῶς με τὰς βαρβαρικὰς ἐπιδρομὰς εἰς τὰς νοτιῶς τοῦ Δουνάβεως βυζαντινὰς χώρας (Μοισίαν, Θράκην καὶ Δυτικὸν Ἰλλυρικόν) ἐπὶ Ἰουστινιανῶν Α', τὰς ὁποίας ἀναφέρει ὁ Προκόπιος εἰς τὰ 'Ανέκδοτά του καὶ εἰς τὰς Ἱστορίας του, ὡς καὶ ἄλλαι πηγαὶ τῆς ἐποχῆς (Μαρκελλίνος, Μαλάλας, Θεοφάνης), παραπέμπουσα εἰς σλαβικὰς περὶ αὐτῶν λεπτομερεστέρας μελέτας. Πρόκειται περὶ ἐπιδρομῶν Βαρβάρων τοῦ α' ἡμίσεος τοῦ βου αἰῶνος, ἦτοι τῶν ἐτῶν 530, 538, 540, 547/8, 549 καὶ 550, εἰς τὰς ἀνωτέρω ἀναφερθεῖσας περιοχὰς, ὄχι ὁμως εἰς τὴν Μακεδονίαν.

Κατόπιν ἡ σ. ὑποστηρίζει εἰδικώτερον ὅτι εἰς τὰ ἐνδιάμεσα τῶν ἀνωτέρω ἐπιδρομῶν ἐμεσολαμβάνει, ἐκτὸς τῶν ἐπισήμως ἀναγεγραμμένων, καὶ ἀριθμὸς ἄλλων ὀλιγώτερον σημαντικῶν ἐπιδρομῶν, ἀφοῦ ὁ Προκόπιος λέγει ὅτι αὐτὰ συνέβαινον «κατ' ἔτος» καὶ ὅτι οἱ Σκλαβηνοὶ ἐσκόπευον ἀπὸ τῆς Ναισσοῦ καὶ τῆς Σόφιας νὰ κατευθυνθοῦν πρὸς Θεσσαλονίκην, ἀλλὰ παρητήθησαν τοῦ σχεδίου τούτου. (Πῶς τὸ γνωρίζει;). Οὕτω συνέβη, λέγει ἡ σ., οἱ Ἱστορικοὶ σήμερον νὰ συμφωνοῦν, «δυστυχῶς» κατὰ τὴν σ., ὅτι αἱ σλαβικαὶ ἐπιδρομαὶ τῶν Θωμάτων τοῦ Ἁγίου Δημητρίου συνέβησαν ὅλαι ἀπὸ τοῦ β' ἡμίσεος τοῦ βου αἰῶνος καὶ ἐξῆς, ἀφοῦ καὶ ἡ προσπάθεια τοῦ Α. Βυρμον νὰ ὑποστηρίξῃ τοιαύτας ἐπιδρομὰς κατὰ τὸ α' ἡμισυ τοῦ βου αἰῶνος ἐστηρίχθη δυστυχῶς εἰς πληροφορίαν πηγῆς (Ἰωάννου τοῦ ἐξ Ἐφέσου), ἀναφερομένην εἰς τὰ ἔτη τῆς βασιλείας τοῦ Τιβερίου (578-582), πάλιν λοιπὸν εἰς τὸ β' ἡμισυ τοῦ βου αἰῶνος.

Ἡ σ. πιστεύει ὅτι εὖρε μαρτυρίαν πηγῆς περὶ βαρβαρικῶν ἐπιδρομῶν εἰς τὰ περὶχωρα τῆς Θεσσαλονίκης κατὰ τὸ α' ἡμισυ τοῦ βου αἰῶνος. Αὐτὴ εἶναι ἡ θαυμαστὴ ἱστορία τοῦ ἐξῶ τῆς Θεσσαλονίκης ἀσκητεύσαντος Δαβὶδ, τοῦ ὁποίου τὴν καλὴν ἐβλεπον λάμπουσας ὡς καιομένην κατὰ τὰς νύκτας οἱ φουροῦντες τὰ τεῖχη τῆς πόλεως ἀπὸ ἐπιδρομὰς περιπλανωμένων Βαρβάρων, καὶ ἡ θαυμαστὴ ἱστορία τοῦ διαδεχθέντος τὸν Δαβὶδ ἀσκητοῦ Ἄδδολου, τὸν ὁποῖον ἐπιχειρήσας νὰ φονεύσῃ Βάρβαρος παρέλυσεν κατὰ τὴν χεῖρα. Αἱ Ἱστορίαι ἐγράφθησαν κατὰ τὸ τέλος τοῦ βου αἰῶνος ἀπὸ τὸν ἡγούμενον Παλλάδιον καὶ περιέχονται εἰς τὴν συλλογὴν ἱστοριῶν περιφήμων ἀναχωρητῶν «Λειμωνίων» τοῦ ζήσαντος ἐπὶ Τιβερίου καὶ Μαυρικίου (582-602) Ἰωάννου Μόσχου (P. Gr. 87, 2920Α-2921Β, 2924Α).

Ἐξ αὐτῶν ἡ σ. συνάγει τὰ ἐξῆς συμπεράσματα: 1) Δεδομένον ὅτι ὁ Δαβὶδ ἀπέθανεν ἐβδομηκοντούτης τὸ 535, αἱ βαρβαρικαὶ ἐπιδρομαὶ εἰς τὰ πέριξ τῆς Θεσσαλονίκης, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἐφρούρουσαν οἱ φουροὶ τὴν πόλιν, πρέπει νὰ ἐλάμβανον χώραν πρὸ τοῦ 535 καὶ νὰ ἐσυνεχίζοντο καὶ μετὰ τὸ 535, ὅπως δεικνύει ἡ ἱστορία τοῦ διαδεχθέντος τὸν Δαβὶδ Ἄδδολου. 2) Δεδομένον ὅτι αἱ σλαβικαὶ ἐπιδρομαὶ τῶν Θωμάτων τοῦ Ἁγίου Δημητρίου εἶναι πράγματι μικραὶ τοπικαὶ βαρβαρικαὶ ἐπιδρομαὶ, μεγαλοποιημέναι ὑπὸ τοῦ ἁγιογράφου, καὶ δὲν εἶναι μόνον ὅσαι ἀναφέρονται, δὲν ἠμποροῦμε νὰ ἀμφιβάλλωμεν «ὅτι οἱ μνημονευόμενοι Βάρβαροι ἦσαν Σκλαβηνοὶ, μὴ ἀρνούμενοι καθόλου ὅτι μεταξὺ τῶν Σκλαβηνῶν ἠμποροῦσαν νὰ εἰρήσονται ἀκόμη καὶ ἄλλοι Βάρβαροι, ὅπως π.χ. οἱ Πρωτοβούλγαροι, ἀφοῦ κατὰ τὰ ἔτη ταῦτα καὶ οἱ Σκλαβηνοὶ καὶ οἱ Πρωτοβούλγαροι ἔκαμον συχνὰ τὰς ἐπιδρομὰς τῶν ταυτοχρόνων».

Οὕτω πιστεύει ἡ σ. ὅτι ἀπέδειξεν: 1) "Ὅτι ὑπῆρξαν βαρβαρικά ἐπιδρομαὶ καὶ εἰς τὸ ἀ΄ ἡμῖνον τοῦ βου αἰῶνος εἰς τὰ περίεξ τῆς Θεσσαλονίκης. 2) "Ὅτι αἱ βαρβαρικά αὐτὰ ἐπιδρομαὶ ἐγένοντο ὑπὸ Σκλαβηρῶν καὶ Πρωτοβουλγάρων καὶ 3) ὅτι κατὰ συνέπειαν ἡ περιγραφομένη εἰς τὸ Α΄ Βιβλίον τῶν Θωαμάτων τοῦ Ἁγίου Δημητρίου (κεφ. XII καὶ XIV) σλαβικὴ ἐπιδρομὴ κατὰ τῆς Θεσσαλονίκης τοῦ β΄ ἡμῖσεος τοῦ βου αἰῶνος δὲν εἶναι ἡ πρώτη, ὅπως πιστεύεται. Δὲν φαίνεται ὅμως νὰ ἀπέδειξε τίποτε, ἀλλὰ νὰ ἐπέθεσε πολλὰ. "Ἄλλωστε δὲν ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν 1) ὅτι ὁ γράφων κατὰ τὸ τέλος τοῦ βου αἰῶνος ἠγούμενος Παλλάδιος εἶναι φυσικὸν νὰ ἐγνωρίσει σλαβικὰς ἐπιδρομὰς τῆς ἐποχῆς του, ἦτοι τοῦ β΄ ἡμῖσεος τοῦ βου αἰῶνος, τὰς ὁποίας μεταφέρει ἀναχρονιστικῶς ὀπίσω εἰς τὰς ἱστορίας τοῦ Δαβὶδ καὶ τοῦ Ἀδὸλου, καὶ ὄχι ἐπιδρομὰς πρὸ τοῦ 535, ὅποτε δὲν εἶχε γεννηθῆ, καὶ μάλιστα χαρακτηριστικῶς διὰ θαυματογράφων ἀδιαφοροῦντα διὰ ἱστορικὴν ἀκριβείαν δὲν καθορίζει τὴν ἐθνικότητα τῶν Βαρβάρων τῶν ἱστοριῶν του, καὶ 2) ὅτι καμμία πηγὴ, οὔτε ἱστορικὴ οὔτε ἀγιογραφικὴ, δὲν ἀναφέρει ἐντὸς τοῦ βου αἰῶνος Πρωτοβουλγάρους.

(Βεβαίως, ἐνὸς ὃ μὲν Μαρκελλίνος ὁμιλεῖ περὶ Γετῶν καὶ Σκυθῶν, αἱ δὲ ἄλλαι ἀναφερθεῖσαι πηγαὶ ὁμιλοῦν περὶ Οὐννων, Σκλαβηρῶν καὶ Ἀντῶν, ἡ σ. μας ὁμιλεῖ περὶ Πρωτοβουλγάρων, εἰς τοὺς ὁποίους συμμετεῖχον καὶ Σκλαβηροὶ ἢ περὶ Σκλαβηρῶν καὶ Οὐννοβουλγάρων. Πότε ὅμως ἀπεδείχθη ὅτι οἱ Οὐννοι ἢ μέρος αὐτῶν ἦσαν Πρωτοβούλγαροι; Καὶ πῶς συμβαίνει τὸ ὄνομα Βούλγαροι νὰ μὴ εἶναι γνωστὸν εἰς καμμίαν ἀπὸ τὰς ἀναφερθεῖσας πηγάς;)

IV, 67-78: Sur les rapports entre la population indigène des régions balkaniques et les «Barbares» au VIe - VIIe siècles.

Ἐνατρέπει βάσει τῶν πηγῶν μὲ κριτικὸν πνεῦμα τοὺς ἰσχυρισμοὺς Βουλγάρων ἱστορικῶν, ὅτι κατὰ τὰς εἰσβολὰς τῶν Βαρβάρων τοῦ βου καὶ 7ου αἰῶνος ὁ καταπιεσμένος πληθυσμὸς τῆς ὑπαίθρου ὑπέδεχτο τοὺς Βαρβάρους εἰσβολεῖς ὡς ἐλευθερωτὰς καὶ μόνον οἱ φεουδάρχει κτηματῖαι τῆς ὑπαίθρου καὶ οἱ πλούσιοι ἄρχοντες τῶν πόλεων ὑπέφερον ἐξ αὐτῶν.

V, 111-123: Sur quelques aspects de la colonisation slave en Macédoine et Grèce.

Παρακολουθεῖ τὴν βαρβαριανὰ ἀνὰ τοὺς αἰῶνας ἐξελίξιν τῶν σχέσεων μεταξὺ τῶν εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ ἄλλαχού εἰς τὴν Κάτω Ἑλλάδα ἐγκατασταθέντων εἰσβολέων Σλάβων καὶ τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους. (Ἐφ' ἐνὸς Σλάβοι κατ' ἀρχὰς αὐτόνομοι καὶ ἔπειτα ὑποκείμενοι ἢ ὑπήκοοι - Ἐφ' ἐτέρου Σλάβοι φεδερῶτοι ἢ σύμμαχοι).

Ἐυποστηρίζει, μετὰ τινος σωβινισμοῦ, ὅτι δὲν ἠμπορεῖ νὰ γίνῃ λόγος περὶ τελικῆς ἀπομοιώσεως ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς ἰδιοφρασίᾳ τῶν Σλάβων τῆς Ἑλλάδος, περὶ μεταμορφώσεως αὐτῶν δηλαδὴ εἰς ἀνόνυμον πλῆθος, ἀλλ' ὅτι οἱ Σλάβοι ἐγένοντο καὶ αὐτοὶ φορεῖς τοῦ βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ, ὅπως π.χ. μεταξὺ τῶν Σλάβων τῆς Μακεδονίας ἐγεννήθησαν ὁ Κούριλλος καὶ ὁ Μεθόδιος, οἱ ἀπόστολοι τῶν Σλάβων! (Παλαιὸ βουλγαρικὸ τραγούδι. Δὲν τραγουδιέται πλέον).

VI, 355-362: La ville de Salonique et son hinterland slave (jusqu'au Xe siècle).

Καὶ πάλιν, ὡς καὶ προηγουμένως, πρόκειται περὶ τῶν σχέσεων τῶν σλαβικῶν φύλων. Αὐτὴν τὴν φορὰν ὁμοῦ μόνον περὶ τῶν σλαβικῶν φύλων τῆς Μακεδονίας καὶ μάλιστα περὶ τῶν σχέσεων τῶν πρὸς δύο φορεῖς ἐξουσίας, τὴν Κυβέρνησιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἡ ὁποία συνήθως ἀδιαφοροῦσε διὰ τὴν ἐπαρχίαν, καὶ τὴν πόλιν τῆς Θεσσαλονίκης, ἡ ὁποία ἐπροστάτευε τὰ συμφέροντά της.

Καί πάλιν σημειούνται τὰ αὐτὰ στάδια ἐξελίξεως τῶν σχέσεων τῶν κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας τῆς ἐγκαταστάσεώς των ἀβαπτίστων ἀκόμη καὶ ὑπὸ ἰδίου ἀρχηγούς τελούντων Σλάβων αὐτῶν: Κατ' ἀρχάς αὐτόνομοι καθίστανται δι' ἐπανεπιλημμένων ἐκστρατειῶν βυζαντινῶν αὐτοκράτορων «ἐπόφορο», ὑπόχρεοι δηλαδὴ φορολογίας καὶ ἄλλων ὑπηρεσιῶν, ἢ «σύμμαχον», φρουροὶ δηλαδὴ συνοριακῶν περιοχῶν, μέχρι τῆς τελείας ἐξαφανίσεώς των ὡς χωριστῶν φύλων δι' ἐκχριστιανισμοῦ καὶ ἐξελληνισμοῦ κατὰ τὸν 9ον αἰῶνα.

Εἰς τὰς ἐπὶ μέρους περιπτώσεις ὑπάρχοντες βεβαίως ἱστορικαὶ ἀνακριβείαι καὶ ἀγνοιαί, μὲ τὰς ὁποίας μόνον μία λεπτομερὴς βιβλιοκρισία θὰ ἠμποροῦσε νὰ ἀσχοληθῆ, ὅπως π.χ. εἰς τὴν περίπτωση τῶν Σμολεάνων Σλάβων ἀγνοεῖται ὅτι εἶναι οἱ αὐτοί, οἱ ἐγκατασταθέντες ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ Β' τὸ 688 ὡς φρουροὶ εἰς τὴν Κλεισοῦραν τοῦ Στρυμόνος καὶ μετακινήθεντες κατὰ τὸν ὑπὸ τῶν γεροντότων βορειότερον.

VII, 61-96: Ζητήματά τινα περὶ τῶν ἐθνολογικῶν μεταβολῶν εἰς τὰ Βαλκάνια κατὰ τὸν 6ον-7ον αἰῶνα. (Ἐπὶ τῶν βουλγαρικῶν κυρίως ἐδαφῶν).

Μακρὸν ἄρθρον, τὸ ὁποῖον ἐπισκοπεῖ τὴν ἐθνολογικὴν κατάστασιν εἰς τὴν βόρειον Βαλκανικὴν α) πρὸ τῶν σλαβικῶν ἐπιδρομῶν καὶ ἐγκαταστάσεων, β) κατὰ τὰς εἰσβολὰς Σλάβων καὶ Ἀβαροσλάβων καὶ ἐγκαταστάσεις Σλάβων, ὡς καὶ τοὺς τρόπους διεισδύσεως καὶ τὰς τύχας τῶν ἐγκαταστάσεων αὐτῶν.

Ἐκτὸς τῶν ἱστορικῶν ἀνακριβειῶν (π.χ. Σαρακῆνοὶ εἰς τὴν Θράκην κατὰ τὰ τέλη τοῦ 3ου αἰῶνος, σ. 64, πρὸ τῆς ἐμφανίσεως τῶν Ἀράβων κατὰ τὸν 7ον αἰῶνα), τὸ ἄρθρον πάσχει ἐκ τοῦ γνωστοῦ (αεροτοβουλγαρικῶ συνδρόμου) καὶ βλέπει ἤδη ἀπὸ τοῦ πρώτου ἡμίσεος τοῦ 6ου αἰῶνος Πρωτοβουλγαρίους εἰς τὰ σὺντικὰ φύλα (εἰς τοὺς Κουτριγούρους π.χ.), ἀκόμη καὶ εἰς τὸν λαὸν τοῦ Κοῦβεν, σ. 76/7, ὁ ὁποῖος κατὰ τὸ πλεῖστον ἀποτελεῖται ἀπὸ βυζαντινοῦς αἰχμαλώτους. Ὁμολογεῖ ἐντούτοις ὅτι «γενικῶς δύναιται νὰ λεχθῆ, ὅτι ἡ Πρωτοβουλγαρίων δὲν ὑπάρχοντες διὰ τὴν πρὸ τῆς ὀριστικῆς αὐτῶν ἐγκαταστάσεως εἰς τὰ Βαλκάνια περίοδον, ἥτοι πρὸ τῶν ἐτῶν 680-681» (σ. 93). Ἐπίσης, βλέπει Σλάβους κατὰ τὸ πρῶτον ἡμισυ τοῦ 6ου αἰῶνος εἰς τὰς «ἐπιδρομὰς βαρβάρων» εἰς τὰ περὶ τῆς Θεσσαλονίκης, τὰς ἀναφερομένας εἰς τὸ Λειμωνάριον τοῦ Ἰωάννου Μόσχου, καὶ θεωρεῖ («ἐπιβεβαιωμένον τὸν ἰσχυρισμὸν, ὅτι ἡ μόνιμος ἐγκατάστασις τῶν Σλάβων ἀρχίζει κυρίως κατὰ τὸν 7ον αἰῶνα» (σ. 79). Ταῦτα πάντα παρὰ τὰς ἀντιθέτους μαρτυρίας τῶν βυζαντινῶν πηγῶν. Βλ. τὰ λεγόμενα εἰς ἀριθμ. III.

VIII, 66-72: Ethnische Schichten auf dem Balkan und die byzantinische Macht im 7. Jahrhundert.

Τὸ κενὸν τῶν πληροφοριῶν τῶν πηγῶν διὰ τὰ συμβαίνοντα εἰς τὸ σύνορον τοῦ Δουναβίου καὶ ἐπέκεινα μετὰ τὸν Φοκάν καὶ τὴν ἦταν τῶν Ἀβάρων τοῦ 626 προσπαθεῖ ἡ σ. νὰ πληρώσῃ δι' ὑποθέσεων, περισσότερον ἢ ὀλιγότερον ἀληθοφανῶν. Ἀναφερόμενος μερικὰς: Αἱ «ἐπὶ τὰ σλαβικὰ φύλα» τῆς Μοισίας εἶναι μετακινήθεντες Σλάβοι τῆς Δακίας. Ὁ διαμελισμὸς τοῦ Κράτους τῶν Ἀβάρων ὀφείλεται τάχα εἰς διεισδύσιν ἐντὸς τοῦ χώρου του καὶ ἄλλων ἐθνοτήτων, ὡς π.χ. Πρωτοβουλγαρίων. Εἰς τὰς ἀνέκαθεν ὑπὸ φεδερῶτων προστατευομένων μεθοριακῶν περιοχῶν ὑπῆρξε ἐπιδοχὴ καὶ ὄχι ἀνάμειξις βαρβαρικῶν ἐθνοτήτων καὶ οἱ Βούλγαροι τοῦ Ἀσπαρούχ δὲν εὗρον Γότθους εἰς τὴν Μοισίαν οὔτε Ἀβάρους (οὔτε Ἑλληνας), ἀλλὰ περιπλανομένας σλαβικὰς ομάδας. Μετὰ τὴν καταστροφὴν πόλεων τοῦ ἐσωτερικοῦ ὑπὸ τῶν Βαρβάρων τὸ Βυζάντιον ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ 7ου αἰῶνος ἐγκατέλειψε τὰς παλαιὰς μεθόδους ἀντιμετωπίσεως τῶν Βαρβάρων καὶ ἀνέλαβεν ἐνοπλὸν ἀγῶνα κατὰ τῶν «Σκλαβηνιδῶν», διὰ νὰ καταλήξῃ εἰς τὸ σύστημα τῶν Θεμάτων πρὸς προστασίαν τῶν ἐδαφῶν του.

Σιωπηρῶς ἐννοεῖται, ὅτι ὁ Ἀσπαρούχ τοῦ 680 δὲν συνῆψε πλέον συμφωνίαν φεδεράτου διὰ τὴν ἐγκατάστασιν τῶν Βουλγάρων του, ὅπως πράγματι συνέβη, ἀλλὰ ἔδρουσε βιαίως εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τὸ πρῶτον βουλγαρικὸν Κράτος. Ὁ περ ἀμφισβητεῖται, βλ. τὰ λεγόμενα εἰς ἀριθμ. XVIII.

IX, 400-405: Quelques remarques sur les noms ethniques chez les auteurs byzantins.

Ὑποστηρίζεται ὅτι οἱ βυζαντινοὶ συγγραφεῖς δίδουν ἀρχαῖα ὀνόματα εἰς βαρβαρικά φύλα τῆς ἐποχῆς τῶν ὄχι μόνον λόγῳ τῆς γνωστῆς ἀρχαϊζούσης τάσεως τοῦ ὄφους τῶν, ἀλλὰ πολλάκις ἐκ πραγματικῆς ἀγνοίας τῆς ἐθνικότητος τῶν διαφόρων βαρβαρικῶν φύλων. Ὅθεν, ὑποδεικνύεται εἰς ὀρισμένας περιπτώσεις ἐπιφυλακτικότης καὶ ἔλεγχος διὰ παραλλήλων πηγῶν.

Ὁ συνῆθως ἀκριβολόγος, λοιπόν, Προκόπιος δὲν διευκρινίζει ποῖα φύλα ὀνομάζει γενικῶς Ὀδύνοους, διότι κατὰ τὴν ἐποχὴν του δὲν ἦσαν γνωστὰ τὰ βαρβαρικά φύλα τῆς βορείας παραλίας τοῦ Εὐδείου.

Κατὰ τὴν σ. ὑπάρχον ἐνδείξει ὅτι αὐτὰ ἦσαν Πρωτοβούλγαροι. Ὅπερ, ὅμως, ἔδει ἀποδείξει καὶ ὄχι ἀπλῶς ἐνδείξει. Ἐύκολοι εἶναι ὁ ἰσχυρισμὸς περὶ ἐπιθυμητόν.

X, 61-69: Les Slaves de Salonique et l'origine de Cyrille et Méthode.

Συζητεῖται τὸ μὴ συζητούμενον πλέον ὑπὸ σοβαρῶν ἐπιστημόνων θέμα τῆς δῆθεν σλαβικῆς καταγωγῆς τῶν Θεσσαλονικέων ἀδελφῶν καὶ ἀποστόλων τῶν Σλάβων Κυρίλλου καὶ Μεθοδίου. Πρὸς τοῦτο ὑποδεικνύεται ὅτι μετὰ τὴν βραδείαν ἀφομοίωσιν τῶν εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ ἀλλαγῶν κατ' ἀρχὰς βιαιῶς ἐγκατασταθέντων Σλάβων ἐμφανίζονται κατὰ περιόδους μερικοὶ βυζαντινοὶ ἀξιωματοῦχοι σλαβικῆς καταγωγῆς.

Τὸ ὅτι αὐτοὶ εἶναι ἐλάχιστοι, ἐμφανίζονται μᾶλλον ἀργὰ καὶ εἰς μερικάς περιπτώσεις ἀμφισβητοῦνται, τοῦτο δὲν λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν.

Ἀξιοματοῦχον, λοιπόν, σλαβικῆς καταγωγῆς, ἐκ τῶν Σλάβων τῆς Μακεδονίας, πρέπει νὰ θεωρήσωμεν κατὰ τὴν σ. (μὲ ὀλίγην καλὴν θέλησιν, βεβαίως) καὶ τὸν πατέρα τοῦ Κυρίλλου καὶ Μεθοδίου, τὸν Λέοντα τὸν δρουγγάριον, μόνον καὶ μόνον ἐπειδὴ εἰς τὸν αἰῶνα του ὑπῆρξαν καὶ μερικοὶ ἄλλοι παρόμοιοι.

Ἀναλογικὸς συλλογισμὸς ἀπατηλῆς ἐπιστημονικῆς σκέψεως!

Ἐπὶ πλέον, ὑποστηρίζεται ὅτι κατὰ τὰς βυζαντινὰς ἱεραποστολὰς ἐξελέγοντο (δῆθεν πρόσωπα τῆς αὐτῆς ἐθνικῆς καταγωγῆς, ὡς ἦσαν οἱ λαοί, εἰς τοὺς ὁποίους οἱ ἱεραπόστολοι αὐτοὶ ἐπρόκειτο νὰ κηρύξουν. Ἄρα καὶ οἱ ἐκλεγέντες διὰ νὰ κηρύξουν εἰς τοὺς Σλάβους τῆς Μοραβίας ἱεραπόστολοι Κύριλλος καὶ Μεθόδιος πρέπει νὰ ἦσαν κατὰ τὴν σ. σλαβικῆς καταγωγῆς.

Ἀσημονεῖται ὅμως, πολὺ βολικῶς, ὅτι ὁ Κύριλλος καὶ Μεθόδιος εἶχον ἀποσταλῆ προηγουμένως καὶ εἰς τοὺς Ἀραβας καὶ εἰς τοὺς Χαζάρους, χωρὶς νὰ εἶναι οἱ ἴδιοι οὔτε ἀραβικῆς οὔτε χαζαρικῆς καταγωγῆς.

Συνεχίζονται αἱ ἀντιφάσεις τῆς συγγραφῆς: Ἄνκαι ὀμολογεῖται ὅτι αἱ μόναι ἀξιόπιστοι πηγαὶ περὶ Κυρίλλου καὶ Μεθοδίου εἶναι οἱ ἀρχαιότατοι Βίοι τῶν καὶ καμμία ἄλλη μεταγενέστερα πηγή, ὅπως ἐπίσης ὅτι οἱ βυζαντινοὶ συγγραφεῖς, ἀπῆσχολημένοι μὲ τὰ γεγονότα τῆς πρωτεύουσας, δὲν ἠσυχολήθησαν μὲ τὴν περιφερειακὴν δραστηριότητα τοῦ Κυρίλλου καὶ Μεθοδίου, ἐν τούτοις ἀποτομᾶται παρὰ πᾶσαν λογικὴν τὸ ἐπιχείρημα, ὅτι οὐδεμία βυζαντινὴ ἢ δυτικὴ πηγή ὀνόμασε ποτὲ τὸν Κύριλλον καὶ Μεθόδιον «Ἕλληνας», ἐνῶ μεταγενέστερα πηγαὶ (ἀξιόπιστοι τώρα;) ὀνομάζουν αὐτοὺς Σλάβους ἢ Βουλγάρους. Ἄρα ἦσαν Σλάβοι! (Προσάγεται βεβαίως, παρὰ τὰ ἀνωτέρω, δυτικὴ πηγή, παραχωμένη

είς ύποσημείωσιν, ή όποία όνομάζει αύτούς "Έλληνας, άλλ' ή μαρτυρία αύτή άνατρέπειται προδοτικώς είς μεταγενέστερον παράρτημα τής αύτης πηγής).

*Ό άναγνώστης ήμπορεί νά παραστή είς τόν ένταφιασμόν τών άντιεπιστημονικών αύ-
των άπόψεων άναγινώσκων μετά τόν Dvornik τήν νεωτέραν έργασίαν του Α. - Α. Ταξιόυ,
"Η έθνική της Κυρίλλου και Μεθοδίου κατά τās σλαβικές ίστορικές πηγάς και μαρτυρίας,
είς τόν "Εόρτιον Τόμον Κυρίλλου και Μεθοδίου, Θεσσαλονίκη 1968, II, 85-132, γνωστήν
είς τήν σ., άλλά παρασιωπωμένην.*

XI, 5-13: La mission de Cyrille et Méthode dans le carde de l'έροque.

Τοποθετείται κατά τό μάλλον ή ήττον όρθώς (άδικείται μόνον ό Μιχαήλ Γ' παρά τήν μελέτην του Γρέγοιρε και τās έπιγραφάς τής "Αγκύρας) τό άποστολικόν έργον του Κυρίλλου και Μεθοδίου είς τό γνωστόν ίστορικόν πλαίσιον τής έποχής των, άλλ' ύποστηρίζεται, παρά τās εξερευνηθείσας διαφορετικές γνώμας έρευνητών (Ταξιού, Georgiev), ότι ή πρό τής άναχωρήσεώς των διά Μοραβίαν έτοιμος μεταφραστική προπαρασκευή των προωρίζετο άποκλειστικώς δι' αύτήν και δι' εύδένα άλλον λαόν.

Τήν άρχικήν σοβωρότητα τής έργασίας καταστρέφει όμως περαιτέρω ή έμμονος βουλγαρική ιδέα, ότι οι δύο άδελφοί ήσαν Σλάβοι. Έκ τούτου συνάγεται τό άστήρικτον συμπέρασμα, ότι τό ίδιόμορφον γλωσσικόν σλαβικόν ίδίωμα των μεταφράσεών των ήτο τό όμιλούμενον ύπό των Σλάβων τής Θεσσαλονίκης! Και εκ τούτου πάλιν παλινδρομικώς συνάγεται τό άρχικόν άναπόδεικτον συμπέρασμα, ότι οι μεταφρασταί ήσαν Σλάβοι τής Θεσσαλονίκης!

Μέ τοιούτον είδους όμοσ σοφίσματα δέν γίνεται έπιστήμη. "Ενώ τό λογικώς άποδεκτόν ύπό των έρευνητών είναι, ότι οι άδελφοί κατεσκεύασαν νέον σλαβικόν ίδίωμα, μη όμιλούμενον ύπό ούδενός Σλάβου, λόγω των νέων θρησκευτικών έννοιών των μεταφράσεων, άλλά βασικώς κατανοούμενον άπό όλους τούς Σλάβους, λόγω των κοινών είς όλα τά σλαβικά ιδιώματα βασικών έννοιών.

"Υποστηρίζονται κατόπιν και άλλα παράδοξα: "Ότι π.χ. οι άδελφοί άγνωσούμενοι ύπό τής Κωνσταντινουπόλεως και καταπολεμούμενοι ύπό των έγκαθητών τής Ρώμης έσυνέχισαν τόν άγώνα των άπό «σλαβικόν πατριωτισμόν». Και ότι οι μαθηταί των προσκληθέντες σκοπίμως είς Βουλγαρίαν μετά τήν εκδίωξίν των εκ Μοραβίας έχρησιμοποιήθησαν ύπό του Βόριδος προς καταπολέμησιν του «βυζαντινισμού» είς τήν χώραν του.

XII, 113-118: Les frontières occidentales des territoires conquis par Tzimirskis.

Μέ βάση τό Τακτικό του "Εσκοριάλ τής έποχής του Τσιμισκή, τό δημοσιευθέν ύπό του Ν. Οικονομίδου, τό όποιον έμφανίζει πολλές στρατιωτικές διοικήσεις είς τās δυτικές βουλγαρικές επαρχίας, τό άρθρον ένισχύει με διαφόρους όρθās παρατηρήσεις τήν κατά τό πλείστον παραδεκτὴν μέχρι τούδε άποψιν, ότι ό Τσιμισκής νίκησας τούς Βουλγάρους δέν προσήρτησεν ολόκληρον τήν Βουλγαρίαν ως επαρχίαν του Βυζαντινού Κράτους, άλλ' άφησε τό δυτικόν τμήμα τής είς τήν διοίκησιν του κόμητος Νικολάου και των υιών του Κομιτοπούλων ένισχύσας τήν ασφάλειάν του με πολλές στρατιωτικές φρουράς ως έχθρικῆς χώρας. Αί βουλγαρικοί λοιπόν χώροι, αι όποιαί άπό του 963, άπό τής πρώτης δηλαδή εξέγερσεως των Κομιτοπούλων κατά τής βυζαντινοφίλου πολιτικής τής βουλγαρικής Κυβερνήσεως, εύρίσκοντο ύπό τήν διοίκησιν του κόμητος Νικολάου και των υιών του Κομιτοπούλων, ούδέποτε άπετέλεσαν μέρος των ύπό του Τσιμισκή προσαρτηθεισών χωρών. Διά τούτο, όταν μετά τόν θάνατον του Τσιμισκή τό 976 και τήν έναρξιν τής επαναστάσεως του Σκληροδύ άπεσύρθσαν αι στρατιωτικάί φρουραί, είς τās δυτικές αυτās επαρχίας εξέεπασεν ή επανάστα σις του 976 κατά τής βυζαντινής κυριαρχίας.

Μόνον, ὅτι ὁ Βόρις Β' καὶ ὁ ἀδελφός του Ρωμανός δὲν ἐδραπέτευσαν, διὰ τὰ ἐνωθῶν μὲ τοὺς ἐπαναστάτας κατὰ τοῦ Βυζαντίου, ὡς πιστεύει ἡ σ., ἀλλὰ μᾶλλον ἀφῆθησαν νὰ δραπέτευσουν, διὰ τὰ ὑπερασπίσων τὸν θρόνον τοῦ πατρὸς των Πέτρων ὑπὲρ τοῦ Βυζαντίου, ὡς πιστεῦον οἱ ἱστορικοί.

XIII, 237-239: Autour de la penetration du tzar bulgare Samuel dans les régions de la Grèce proprement dite.

Ἐκδοθεῖσα ὑπὸ τοῦ J. Darrouzes καὶ χρονολογούμενη περὶ τὸ 975, ἡ ὁποία ὀμιλεῖ περὶ ἐπιφανῶν βυζαντινῶν ἐπαναστατῶν ἠττηθέντων καὶ φευγόντων πρὸς Ἐζερόν, δίδει ἀφορμὴν εἰς τὴν σ. νὰ εἰατωπώσῃ ἐξυπηρετικὰς τοῦ τελικοῦ συμπεράσματός της ὑποθέσεις, ὅπως π.χ. ὅτι πρόκειται περὶ τῆς Ἐζερού τῆς Θεσσαλίας, ὅτι ἡ φεουδαλικὴ αὐτὴ ἐπαναστασις συμπίπτει χρονικῶς μὲ τὰς ἐπιδρομὰς τοῦ Σαμουήλ εἰς τὴν κεντρικὴν Ἑλλάδα. Ὅλα αὐτὰ, διὰ τὰ καταλήξῃ εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ὑπῆρχον ἐπαναστατικαὶ διαθεσεις εἰς μέρη τῆς κεντρικῆς Ἑλλάδος διευκολύνουσαι τὰς ἐπιδρομὰς τοῦ Σαμουήλ, ὅπως δῆθεν δεικνύει τὸ παράδειγμα τοῦ διοικητοῦ τῆς Λαρίσης Κεκαμένου.

Ὅτος ὅμως συνειργάσθη πρὸς καιρὸν μετὰ τοῦ Σαμουήλ, διὰ τὰ δόση καιρὸν εἰς τοὺς κατοικοὺς τῆς πόλεως νὰ συλλέξουν ἐκ τῆς ὑπαίθρου τὴν συγκομιδὴν. Ἡ μαζὰ κατόπι ἀντίστασις του διαφεύδει τὴν συγγραφέα.

XIV, 79-86: Quelques observations sur la domination byzantine aux bouches du Danube-Le sport de Lykostomion et des quelques autres villes côtières.

ὑποστηρίζεται ὅτι, ἐνῶ αἱ μεγάλαι πόλεις-λιμένες τῆς δυτικῆς παραλίας τοῦ Εὐξείνου (Ἁγχιάλος, Μεσημβρία, Βάρνα) παρέμεινον πάντοτε, παρὰ τὰς πολεμικὰς περιπετείας των, εἰς βυζαντινὰς χεῖρας, βορειότερον τὸ Δέλτα τῶν ἐκβολῶν τοῦ Δουνάβεως καὶ ἡ Δοβρουσὰ περιήλθον πολὺ ἔνωρις εἰς βουλγαρικὰς χεῖρας καὶ ἀπωλέσθησαν διὰ τὸ Βυζάντιον ἀπὸ τοῦ 8ου-11ου αἰῶνος. Τοῦτο μαρτυροῦν τὰ ἑξῆς: Ἡ προσέγγισις «εἰς στόμιον», τοῦ Δέλτα κατὰ τὴν σ., τὸ 705 τοῦ ἀπὸ τὴν Κρμαϊαν ἐργομένου διὰ βουλγαρικὴν βοήθειαν Ἰουστινιανοῦ Β', ἐπομένως εἰς ἔδαφος μὴ βυζαντινόν. Ἡ ἀντίστασις, τὴν ὁποίαν εὗρεν εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Δουνάβεως ὑπὸ τοῦ Βουλγάρου κόμητος τῆς περιοχῆς ὁ βυζαντινὸς στόλος ἐρχόμενος νὰ παραλάβῃ τοὺς ἐπιστρέφοντας αἰχμαλώτους τοῦ Κρούμου ἐπὶ Βόριδος-Μιχαήλ.

Ὁ στόλος ὅμως εἰσέρχεται ἐλευθέρως εἰς τὸν Λούναβιν καὶ ὁ Βούλγαρος ἀνίσταται μετὰ Ὀθγγρων συμμάχων βορείως τοῦ Δέλτα.

Ἡ περιγραφή τοῦ παράπλου τῆς δυτικῆς παραλίας τοῦ Εὐξείνου ὑπὸ τῶν ρωσικῶν μοναζῶν ὑπὸ τοῦ Πορφυρογεννήτου, ὁ ὁποῖος ὀνομάζει τὴν ἀκτὴν ἀπὸ τοῦ βραχίονος τοῦ Δέλτα Sulina μέχρι τῆς Βάρνας πρὸς νότον «βουλγαρικὴν χῶραν».

Ἀντιθέτως μαρτυρίας καὶ γνώμας, τὰς ὁποίας παραθέτει ἡ Ahrweiler εἰς τὸ βιβλίον της Byzance et la Mer, καταπολεμῇ ἡ συγγραφεύς. Αἱ μαρτυρίαι εἶναι: Ἡ ὑπαρξις κατὰ τὸν 9ον αἰῶνα βυζαντινοῦ λιμένος Ἰουκιστόμιον» εἰς τὸ Δέλτα τοῦ Δουνάβεως, τοῦ ὁποίου «ἄρχοντα καὶ πρῶτοσπαθᾶριον Θεωμᾶν» ἀναφέρουν χειρόγραφα τοῦ Λεξικοῦ τοῦ Φωτίου. Ἡ ὑπαρξις μολυβδοβούλλου «ἄρχοντος Βουλγαρίας Μιχαήλ», ὁ ὁποῖος εἶναι βυζαντινὸς ἄρχων. Αἱ γνώμαι εἶναι: Ὅτι ὑπῆρχε κατὰ τὸν 9ον αἰῶνα βυζαντινὴ ναυτικὴ διοίκησις τῆς παραλίας τοῦ Εὐξείνου καὶ αὐτῆς ἄρχων (τοῦ πλωτῆμου) ἦτο ὁ Μιχαήλ. Ὅτι αὐτὴν ἐννοεῖ ὁ Πορφυρογεννήτος ὡς «χῶραν Βουλγαρίας» τοποθετῶν αὐτὴν γεωγραφικῶς. Ὅτι κατὰ τὸν 10ον αἰῶνα μετεφέρθη ἡ ἕδρα τῆς ναυτικῆς αὐτῆς διοικήσεως ἀπὸ τὸ Ἰουκιστόμιον εἰς τὴν Δεβελτόν. Ἡ σ. δὲν δέχεται ὅτι τὸ Ἰουκιστόμιον τοῦ Δέλτα τοῦ Δουνάβεως, γινώσκον κατὰ τὸν 14ον αἰῶνα, ὑπῆρχεν ὡς βυζαντινὸς λιμὴν ἤδη κατὰ τὸν 9ον αἰῶνα, ἀφοῦ οὐδαμῶ ἀναφέρεται τοιοῦτος λιμὴν καὶ ὑπάρχον καὶ ἄλλα τοπωνύμια Ἰουκιστόμιον. Δὲν δέ-

χεται ότι συγχρόνως με τον «(Βόριδα)-Μιχαήλ ἄρχοντα Βουλγαρίας» του Βουλγαρικού Κράτους ἤμποροῦσε νὰ ὑπάρχει καὶ ἄλλος «Μιχαήλ ἄρχων Βουλγαρίας» μὴς βυζαντινῆς διοικήσεως ἐπὶ βουλγαρικοῦ ἐδάφους. Δὲν δέχεται τὴν ταύτισιν τοῦ Schlumberger τῆς Δεβελτοῦ πρὸς τὸν σημερινὸν λιμένα τοῦ Πύργου (Burgas) τῆς Βουλγαρίας, θεωροῦσα τὴν Δεβελτὸν μεσογειακὴν πόλιν οὐδέποτε ἀναφερομένην εἰς ναυτικὰς ἐπιχειρήσεις, τῆς ὁποίας ἐρείπια εὕρσκει μακρὰν τοῦ Πύργου.

Τὸ θέμα εἶναι λίαν ἐνδιαφέρον καὶ ἡ διαπραγματεύσεις του ὑπὸ τῆς σ. σοβαρά, ἀλλὰ χρηζοῦσι περαιτέρω ἐρεῖνης.

XV, 615-619: Les mixobulgares et la situation politique et ethnique au Bas-Danube pendant la seconde moitié du XIe siècle.

Εἰς τὴν ἀνακοίνωσίν τῆς αὐτῆν πρὸς τὸ 14ον Διεθνὲς Βυζαντινολογικὸν Συνέδριον τοῦ Βουκουρεστίου τοῦ 1971 ἡ σ. διορθῶναι παρερμηνείας τοῦ ὄρου «μιξοβάρβαροι», τὸν ὅποιον χρησιμοποιοῦν, ἀρχαῖζουσα, βυζαντινὰ πηγαὶ διὰ τοὺς βαρβαρικοὺς πληθυσμοὺς τοῦ Κάτω Δουνάβεος κατὰ τὸν 11ον αἰῶνα καὶ ὁ ὁποῖος ἐννοεῖται πλέον ἀνάμειξιν Ἑλληνῶν καὶ Βαρβάρων, ἀλλὰ διαφόρων βαρβαρικῶν φυλῶν μεταξύ των. Ἐπισκοποῦσα κατόπιν τὴν ἐθνολογικὴν κατάστασιν εἰς τὰς παραδουναβίους χώρας μετὰ τὴν ἔλευσιν τῶν Πετсенέγων καὶ τῶν Οὐζῶν κατὰ τὸν 11ον αἰῶνα, διαπιστώνει ὅτι δὲν πρόκειται περὶ νέας καταστάσεις οὔτε περὶ ἰδρύσεως νέων βαρβαρικῶν κρατῶν εἰς τὰς ἀνάκθετον μεθοριακὰς ζώνας φεδεράτων. Ἐπαναλαμβάνεται μόνον τὸ γνωστὸν σενάριον, ὅπου βάρβαροι ἐπιδρομεῖς ἐγκαθίστανται κατόπιν ἀναγκαστικῆς ἀνοχῆς τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους καὶ συμβιοῦν μετὰ τοῦ ἐντόπιου πληθυσμοῦ. Τὸ ἴδιον φαινόμενον ἐπαναλαμβάνεται μετὰ τὴν ἐξουδετέρωσιν τῶν Βαρβάρων ἐπιδρομῆς καὶ οὕτω νέοι Βάρβαροι καὶ παλαιότεροι Ἕμιβάρβαροι ἀναμειγνύονται μετὰ τὸν παλαιὸν ἐντόπιον βουλγαρικὸν πληθυσμόν. Οὕτως εἰς τὰς ἐπανακτηθείσας ὑπὸ τοῦ Τσιμισκῆ τὸ 971 καὶ ὑπὸ τοῦ Βασιλείου Β' τὸ 1014 παραδουναβίους βουλγαρικὰς χώρας ἐσηματίσθη μετῶν Πετсенέγων, Οὐζῶν, Βλάχων καὶ Βουλγάρων κατὰ τὸν 11ον αἰῶνα, τὸ ὅποιον καθόρισε τὰς περαιτέρω τύχας τῶν ἀσταθῶν αὐτῶν μεθοριακῶν περιοχῶν κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον.

XVI, 667-674: Quelques particularités dans l'organisation militaire des régions du Bas-Danube et la politique byzantine aux XIe - XIIe siècles.

Κατὰ τὴν λιτὴν ἐκφρασιν τῆς σ. εἰς τὸ ἄρθρον διατυπῶνται «μόνον μερικὰ ἀπόψεις ἐπὶ τῶν δυνατοτήτων, τὰς ὁποίας διέθετε τὸ Βυζάντιον διὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν ἄμυναν τῶν χωρῶν, τῶν καταληφθεισῶν εἰς τὸν Κάτω Δουνάβιν ὑπὸ τοῦ Τσιμισκῆ πρῶτον καὶ ὑπὸ τοῦ Βασιλείου Β' κατόπιν, ὡς καὶ τοῦ σχηματισθέντος ἐκεῖ Θέματος Παρίστριον». Ἴδου ἐν συντόμῳ μερικὰ ἐξ αὐτῶν:

Ἐνὸς κατ' ἀρχὰς τὰς διοικητικὰς θέσεις τῶν ἐπαρχιῶν καὶ τῶν μεγάλων πόλεων (Πρεσθλάβα, Πλίσκα κ.ἀ.) τοῦ Θέματος Παρίστριον κατέλαβον ὀνομαστοὶ βυζαντινοὶ στρατηγοὶ καὶ τὴν φρουρῆσιν ἀνέλαβον βυζαντινὰ «τάγματα» ἐθνικοῦ στρατοῦ, ταῦτα ἀντικατεστάθησαν βαθμῶδιν διὰ «ἐταιρειῶν» μισθοφόρων καὶ ἐπὶ πλέον ἡ βόρειος Βουλγαρία καὶ ἡ μικρὰ Μοισία ἐγένοντο ἐνὸς ἐδρα βαρβαρικῶν ὀρδῶν, ἰδίως Πετсенέγων, ἐγκαθισταμένων κατὰ τὰς ἀνάγκας τῶν περιστάσεων ὡς συνοριακῶν φρουρῶν ἐναντι γαιτῶν καὶ χορηγιῶν κατὰ τὸ καθιερωμένον βυζαντινὸν σύστημα ἀντιμετωπίσεως τῶν Βαρβάρων. Οὕτως ἡ εἰρήνη εἰς τὸ σύννορον τοῦ Δουνάβεος τοῦ Βασιλείου Β' διετηρήθη μόνον ὅσον ἐξήσεν ἐκεῖνος, ἀρξαμένων μετὰ τὸν θάνατόν του ὑπὸ τοῦ 1026 τῶν ἐπανειλημμένων ἐπιδρομῶν τῶν Πετсенέγων, αἱ ὁποῖαι ἀπαριθμοῦνται ὑπὸ τῆς συγγραφῆς, καὶ ἡ κατάστασις ἐπανήλθεν ἀπὸ τῶν πρώτων δεκαετιῶν τοῦ 11ου αἰῶνος ὀπίσω εἰς τὴν ἐποχὴν τῶν ἀγῶνων τοῦ Βυζαντίου κατὰ βαρβαρικῶν εἰσβολῶν, ὅταν βόρειον σύνορον του ἦτο ὁ Δουναβις.

ἐνῶ ἡ ὑπαρξίς τοῦ Βουλγαρικοῦ Κράτους κατόπιν ἐξησφάλιζεν εἰρήνην ἐπὶ αἰῶνας εἰς τὸ σύνορον τοῦτο.

*Ἡ σ. δὲν θέλει νὰ ἐνθυμηθῇ ὅτι τὸ Βυζάντιον ἔδεινοπάθησε περισσότερο καὶ ἐκινδύνευσεν περισσότερο ἐπὶ τοῦ φρουροῦ αὐτοῦ τῆς εἰρήνης εἰς τὸ σύνορον τοῦ Δουνάβεως, τοῦ Βουλγαρικοῦ Κράτους δηλονότι, παρ' ὅσον ἔδεινοπάθησε καὶ ἐκινδύνευσεν ἐπὶ οἰασθήποτε εἰσβολῆς Βαρβάρων ἐκεῖθεν. Ἐπὶ πλέον τοιμᾷ νὰ ὀνομάσῃ τὸν Βασιλεῖον Β', ὁ ὁποῖος διεξήγαγεν ἀγῶνα ζωῆς ἢ θανάτου μὲ τοὺς Βουλγάρους τοῦ Σαμουήλ, «φιλόδοξον» — *grâce aux campagnes victorieuses de l'ambitieux Basile*, σ. 669.*

Κατόπιν ἡ σ. ἐπανερχεταὶ πάλιν εἰς τὰς ἐπιδρομὰς τῶν Πετσενεγῶν τοῦ Κεγένη κατὰ τῶν Πετσενεγῶν τοῦ Τούραχ τοῦ 1048 κ.έ., διὰ τὴν τόνισιν αὐταὶ ἦσαν προϊόντα τῆς συνεχισθεῖσης τοῦ παλαιοῦ συστήματος τοῦ Βυζαντίου νὰ ἐγκαθιστᾷ Βαρβάρους φρουροὺς εἰς τὰ σύνορα καὶ εἶχον ὡς ἀποτέλεσμα ἡ ἄμυνα τῶν χωρῶν τοῦ Κάτω Δουνάβεως νὰ εἶναι κατὰ τὰ μέσα τοῦ 11ου αἰῶνος εἰς χεῖρας ἀρχηγῶν Βαρβάρων, πιστὸν ἢ ἀπίστον κατὰ τὰς περιστάσεις, ὅπερ ἀπέτελει τὴν αἰτίαν μεγάλων ἀναταραχῶν.

Τὸ Βυζάντιον ὅμως ἐθεώρει, ὡς γνωστόν, τὴν ζημίαν ἐξ ἐπιεικῶς ἐπιβληθέντων εἰσβολῶν διαφόρων βαρβαρικῶν φύλων εἰς τὰς δυσφρονητοὺς ἀπεράντους συνοριακὰς περιοχὰς τὸν πολὺ μεγαλυτέραν ἀπὸ τὴν παραχώρησιν γαιῶν καὶ τὴν καταβολὴν χορηγιῶν εἰς ἓνα μόνον βαρβαρικὸν λαὸν-φρουρόν, ἔστω καὶ κατὰ καιροὺς ἀπίστον, καὶ ὀρθῶς, ὡς ἀπέδειξεν ἡ ἐπιβίωσις του.

Ἀποτέλεσμα τοῦ συστήματος, συνεχίζει ἡ σ., ἦτο ἡ δημιουργία βαρβαρικοῦ πληθυσμοῦ ἐν μέρει ἀγροτικοῦ καὶ ἐν μέρει στρατιωτικοῦ (τῶν «στρατιωτῶν») ὑπὸ ἰδίους ἀρχηγῶν καὶ ἡ ἐμφάνισις «μιζοβαρβάρων» εἰς τὰς πόλεις καὶ χωρία, μειγματος δηλαδὴ παλαιῶν ἐγκατεστημένων Βαρβάρων μετὰ τοῦ ἐντοπίου πληθυσμοῦ (κατὰ τὸ πλεῖστον βουλγαρικοῦ), ἀνανεουμένου διὰ νέον ἐπιπλῶδον, μέχρις οὗτο καὶ διοικητῆς τοῦ Θέματος κατήνησε νὰ εἶναι μὴ Βυζαντινὸς (ὁ Νέστωρ).

Ἡ κατάσταση κατὰ τὴν σ. δὲν ἤλλαξε, παρ' ὅλον ὅτι ἡ βυζαντινὴ ἰσχυρὰ διοίκησις ἀποκατεστάθη πρὸς καιρὸν μὲ βυζαντινοὺς διοικητὰς (Λέων Νικηρῆτης, Δημήτριος Κατακάλων) καὶ παρ' ὅλον ὅτι ὁ Ἰωάννης Β' ἐξωλόθρευσεν εἰς τὸ Λεβούνιον τὸ 1122 τοὺς Πετσενεγούς, ἀφοῦ αὐτοὺς διεδέχθησαν οἱ Κουμάνοι καὶ τὸ σύνορον τοῦ Δουνάβεως κατὰ τὰ μέσα τοῦ 12ου αἰῶνος δὲν ἐφρουρεῖτο καλύτερον.

Τὸ συμπέρασμα τῆς σ. εἶναι, ὅτι εἰς αὐτὴν τὴν μεθοριακὴν περιοχὴν, ἡ ὁποία δὲν ἀπετέλει στερεὰν ἐπικράτειαν τοῦ Βυζαντίου καὶ ἡ ὁποία προωρίζετο κάποτε νὰ ἀποσπασθῇ ἐξ αὐτοῦ, ἦτο φυσικὸν νὰ γεννηθῇ ἡ ἐπανάστασις τῶν Ἀσσανιδῶν κατὰ τῆς βυζαντινῆς κυριαρχίας καὶ νὰ γεννηθῇ τὸ δεύτερον Βουλγαρικὸν Κράτος τῶν Ἀσσανιδῶν.

Μὲ τὴν ἀποπνιγμένην δὲν συμφωνοῦν οἱ ἱστορικοὶ, ἐνθυμούμενοι καὶ ἄλλας βουλγαρικὰς ἐπαναστάσεις, ὡς τοῦ Δελεάνου τὸ 1041 π.χ.

XVII, 90-112: L'administration byzantine du Bas-Danube. (Fin du Xe - XIe siècles).

Μελέτη ἀρκετῶν σελίδων, ἡ ὁποία ἐπιχειρεῖ μὲ πλουσίαν γνῶσιν πραγμάτων καὶ ἀπόψεων ἐρευνητῶν νὰ ἀναπαραστήσῃ βάσει νεωτέρων ἀρχαιολογικῶν καὶ νομισματικῶν εὐρημάτων τὴν ἱστορίαν τῆς ὀργανώσεως καὶ ἐξελίξεως τοῦ βυζαντινοῦ διοικητικοῦ συστήματος εἰς τὰς χώρας τοῦ Κάτω Δουνάβεως ἀπὸ τῆς καταλήψεως τῶν πρώτων ὑπὸ τοῦ Τσιμισκῆ καὶ κατόπιν ὑπὸ τοῦ Βασιλείου Β' μέχρι τῆς ἰδρύσεως τοῦ β' Βουλγαρικοῦ Κράτους.

Ἐπειδὴ συζητῶνται πολλὰ καὶ διάφορα ζητήματα, ὅπως τὸ ζήτημα τῶν εὐρεθεισῶν εἰς τὴν περιοχὴν σφραγίδων βυζαντινῶν διοικητῶν, τὸ ζήτημα τῆς διοικητικῆς εἰκόνας

της περιοχής εις τὸ ὑπὸ Ν. Οἰκονομίδου δημοσιευθὲν Τακτικὸν τοῦ Ἐσχοριά, τὸ ζήτημα τοῦ εἰς χειρόγραφα τοῦ Λεξικοῦ τοῦ Φωτίου ἀναφερομένου βυζαντινοῦ λιμένος Λυκοστόμιον, τὸ ζήτημα τῆς εὐρεθείσης σφραγίδος τοῦ «Μιχαὴλ ἄρχοντας Βουλγαρίας», τὸ ζήτημα τοῦ Κατεπανάτου τῆς λεγομένης «Μεσοποταμίας τῆς Δύσεως», τὸ ζήτημα τῶν ἀποσπασμάτων τοῦ λεγομένου «Τοπάρχου τῆς Γοθίας», τὸ ζήτημα τοῦ χρόνου τῆς ἰδρύσεως τοῦ Θέματος «Παρίστριον» κ.ά., καὶ κρίνονται ὑπὸ τῆς σ. αἱ ἐπ' αὐτῶν γῶμαι διαφόρων ἐρευνητῶν, δὲν εἶναι δυνατόν εἰς μίαν παρουσίαισιν τῆς μελέτης νὰ ἐκτεθοῦν αἱ σχετικαὶ συζητήσεις καὶ νὰ κριθοῦν αἱ ἀπόψεις τῆς συγγραφῆς. Διὰ τοῦτο θὰ περιορισθῶμεν εἰς τὰ γενικὰ συμπεράσματα αὐτῆς:

Τὸ Τακτικὸν Οἰκονομίδου δίδει πράγματι εἰκόνα τῶν διοικητικῶν μεταρρυθμίσεων τοῦ Τσιμισκῆ εἰς τὰς ὑπ' αὐτοῦ κατακτηθείσας χώρας τοῦ Δουνάβειος. Ἦτοι: Συνένωσις τῆς βορείου Βουλγαρίας μετὰ τοῦ Θέματος Θράκης ὑπὸ ἐνιαίαν διοίκησιν. Ἰδρύσις 'δουκάτων' (κατεπανάτων) καὶ 'στρατηγῶν' εἰς τὰ προσαρτηθέντα ἐδάφη. Ἡ 'στρατηγία', ἡ λεγομένη 'Μεσοποταμία τῆς Δύσεως', εἶναι πραγματικότης καὶ πρέπει νὰ δεχθῶμεν τὴν τοποθεσίαν τῆς εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Δουνάβειος, ἐνῶ περὶ ὁμώνυμου 'κατεπανάτου' οὐδὲν δύναται νὰ λεχθῆ μετὰ βεβαιότητος.

Αἱ περὶ τὸ ἔτος 1000 κατακτηθεῖσαι ὑπὸ τοῦ Βασιλείου Β' παραδουνάβιαi χώραι ὀργανώθησαν διοικητικῶς ἐντὸς τοῦ πλαισίου τῆς διοικητικῆς ὀργανώσεως τοῦ ὅλου κατακτηθέντος Βουλγαρικοῦ Κράτους. Τὸ Θέμα Παρίστριον πρέπει νὰ ἰδρῆθῃ κατὰ τὰ ἔτη 1019/1020 καὶ ὡς συνοριακὸν Θέμα ὑφιστάμενον ἐπιδρομάς Βαρβάρων ἐκ Βορρᾶ πρέπει νὰ ἐγνώρισε διοικητικὰς τροποποιήσεις, αἱ ὁποῖαι μᾶς διαφεύγουσιν, ἡμπορεῖ π.χ. πρὸς καιρὸν νὰ ἠνώθη μετὰ τοῦ Θέματος Θράκης ἢ νὰ ἐπεξετάθῃ δυτικῶς μέχρι τοῦ Βελιγραδίου ὄχι ὅμως καὶ νοτίως μέχρι τῆς Σαρδικῆς τοῦ Θέματος Βουλγαρίας, ὅπως μᾶς διαφεύγουσιν καὶ τυχὸν ἀλλαγὰι εἰς τὸς τίτλους τῶν διοικητῶν του.

Τὸ μόνον βέβαιον εἰς τὴν ἐξελίξιν του εἶναι, ὅτι ἀπὸ τοῦ τελευταίου τετάρτου τοῦ 11ου αἰῶνος οἱ γνήσιοι ἀντιπρόσωποι τῆς αὐτοκρατορικῆς ἐξουσίας παραχωροῦν βαθμιαίως τὴν θέσιν τῶν εἰς τοπικοὺς διοικητὰς, Βουλγάρους ἢ Μιξοβαρβάρους. Οὗτω διὰ λόγους γενικῆς πολιτικῆς ἢ στρατιωτικῆς ἢ τοπικῆς ἢ κατὰστασις ἐπανερχεταί εἰς ἐκείνην πρὸ τῆς ὑπάρξεως τοῦ Βουλγαρικοῦ Κράτους, ἀφοῦ αἱ ἀμυντικαὶ δυνάμεις δὲν ἀποτελοῦνται παρὰ ἀπὸ 'φεδεράτους', Βαρβάρους συμμάχους ὑπὸ ἰδίου ἀρχηγούς. Μέχρις ὅτου, ὅπως τότε καὶ τώρα, τὸ Βυζαντινὸν Κράτος παρατείνεται ἐν τέλει τῆς μεγάλης αὐτῆς μεθοριακῆς ζώνης, τὴν ὅποιαν οὐδέποτε ὑπελόγισεν ὡς πραγματικὸν ἔθνικὸν ἔδαφος.

Εἰς τὸ αὐτὸ συμπέρασμα κατέληξεν ὁμως ἡ σ. καὶ εἰς τὴν προηγουμένην ἐργασίαν τῆς καὶ γεννᾶ τὴν ὑποψίαν, ὅτι αὐτὸ ἀποτελεῖ ἐπανερχομένην προκαταληγμένην θέσιν τῆς, ἢ ὁποῖα τότε πρέπει νὰ ἐπηρέασε καὶ τὴν ἱστορικὴν κρίσιν τῆς εἰς τὴν ἀνωτέρω μελέτην τῆς. "Ἄλλωστε εἶναι γνωστὸν, ὅτι ἔκονσῃα παραίτησις ἀπὸ ἐθνικῆς ἐδάφῃ ἦτο διὰ τὸ Βυζάντιον ἀδιανόητος. Τὸ Βυζάντιον ἔζησε μὲ τὸ ὄνειρον τῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας, τῆς ὁποίας κληρονόμιον ἐθεώρει τὸν ἑαυτόν του, καὶ ἠγωνίσθη ἐπὶ χίλια ἔτη διὰ τὴν διατήρησιν ἢ τὴν ἀποκαταστάσιν τὰ ρωμαϊκὰ του σύνορα, τὴν ἰδεατὴν ὀριακὴν γραμμὴν τοῦ Κράτους. "Οπου ἐκ τῶν πραγμάτων ἔχασεν ἐθνικὰ ἐδάφη, τοῦτο ἐθεώρει προσωρινὸν καὶ τὴν νέαν ὀριακὴν γραμμὴν συμβολικὴν. Δὲν ἠμπορεῖ λοιπὸν ἡ συγγραφεὺς, βυζαντινολόγος ἱστορικός, νὰ ὀμιλῇ περὶ παραίτησεως τοῦ Βυζαντίου ἀπὸ τῆς μεγάλης συνοριακῆς λωρίδα τοῦ Δουνάβειος, ὅταν μάλιστα ἡ ἰδίᾳ εἰς τὸ ἐπόμενον ἄρθρον τῆς (XVIII) τονίζει τὴν οἰκουμενικότητα τῆς πολιτικῆς βυζαντινῆς ἰδεολογίας, παραθέτουσα μάλιστα καὶ ἄφθονον εὐρωπαϊκὴν αὐτὴν τὴν φορὰ βιβλιογραφίαν εἰς τὰς ὑποσημειώσεις τῆς.

XVIII, 291-298: L'idée byzantine de l'unité de monde et l'état bulgare.

Ἡ σ. παρακολοῦθεὶ τὴν βασικὴν πολιτικὴν ἰδέαν τοῦ Βυζαντίου ὡς κληρονόμου τῆς

Ρώμης, ότι δηλαδή αυτό είναι το μοναδικόν κράτος της Οικουμένης και ό αυτοκράτωρ ό εκ Θεου κυριάρχος αυτής, και τās τύχας της ιδέας αυτής εις τήν ιστορικήν διαδρομήν του Βυζαντινού Κράτους.

Ύποστηρίζει ότι πρώτος διεκδικητής της οικουμενικότητας αυτής και αντίπαλος του αυτοκράτορος εναφανίσθη τó ιδρυθέν «κατόπιν συνθήκης» εις τήν Μοισίαν τó 681 Βουλγαρικόν Κράτος του 'Ασπαρούχ, του όποιου όλοι οι κατόπιν άρχοντες άπό του Κρούμου μέχρι τών 'Ασσανιδών διεξεδίκουν μόνοι αυτοί δια τόν έαυτών των και διά τó κράτος των τόν τίτλον του «βασιλέως τών Ρωμαίων» και τόν θρόνον του κυριάρχου της Οικουμένης, μέχρις ότου ιδρύθη τó Κράτος τών Σέρβων κατά τόν 14ον αιώνα με τās ατās διεκδικήσεις.

Ύποστηρίζει ότι ή βαθμιαία άντικατάσταση του όρου Ρωμαίοι διά του όρου 'Ελληνες μετά τήν Φραγκοκρατίαν του 1204 σημαίνει έγκατάλειψιν της ρωμαϊκής πολιτικης ιδέας και του όνειρου του οικουμενικού κράτους και θεωρεί τόν τίτλον του «βασιλέως τών Ρωμαίων» τών άποκατασθέντων τó 1261 Παλαιολόγων αυτοκρατόρων ως άπλην έπιβίωσιν παραδόσεως, άνευ της άλλοτε μαγικής τούτου δυνάμεως.

'Εάν τó 681 εδέχθησαν οι Βυζαντινοί, παρά τήν έντονον πολιτικήν ιδέαν των της οικουμενικότητας της ρωμαϊκής των αυτοκρατορίας, τήν ιδρυσιν «διά συνθήκης» Βουλγαρικού Κράτους επί του έθνικού εδάφους των και έντός τών όρίων της αυτοκρατορίας των ή επρόκειτο άπλώς περί «πάκτου» φεδεράτων και εγκαταστάσεώς των ως φρουρών τών συνόρων έναντι χορηγίων, τούτο ήμπορεί να ιδη κανεις εις τήν εργασίαν: E. K. Chrysos, Zur Gründung des ersten Bulgarischen Staates, «Cyrillo-Methodianum». II, Thessalonique 1972-1973, σ. 7-13.

Κατά πόσον ό ήγεμόν τών Βουλγάρων και Βλάχων Καλογιάννης, ό έπονομαζόμενος υπό τών 'Ελλήνων Σκυλογιάννης, διεξεδίκε τó 1204/6, πέραν τών λεηλασιών και καταστροφών του, τόν θρόνον της Κωνσταντινουπόλεως, ή όποια μάλιστα κατείχετο άπό τούς Φράγκους, ήμπορεί να παρακολούθηση κανεις εις τήν μελέτην: 'Α λ ε ξ ά ν δ ρ α ς Κ ρ α ν τ ο ν έ λ λ η. 'Η κατά τών Λατίνων έλληνοβουλγαρική σύμπραξις έν Θράκη, 1204-1206. 'Αθήναι 1964. (Διδακτ. Διατρ.).

XIX, 289-295: L'idée imperiale à Byzance et la tradition étatique Bulgare.

Εις τó άρθρον αυτό του 1971 ή σ. επανέρχεται εις τó θέμα του προηγούμενου της άρθρου (XVIII) του 1969, διά να εξετάση τó θέμα, ως λέγει, άπό της πλευράς του Βυζαντίου, αλλά πράγματι τó εξετάζει περισσότερο άπό βουλγαρικής πλευράς. Τοιουτοτρόπως δέν ήμπορεί να γίνη παρουσίασις αυτού με τυχόν μερικόν σχολιασμόν και να έμφανίζονται άι άπόψεις της ως άποδεκταί, αλλά τó περιεχόμενόν του χρήζει σχολιασμού βήμα πρós βήμα.

'Επαναλαμβάνει ως δεδομένον, ότι ή ίδρυσις του Βουλγαρικού Κράτους τó 681 εις τήν βορειοανατολικήν γωνίαν της Βαλκανικής άνεγνωρίσθη κατ' ανάγκην υπό του Βυζαντίου «διά συνθήκης», (όπερ, ως έλέχθη προηγουμένως, άμφισβητείται σοβαρώς), και διαπιστώνει ότι έκτοτε οι ειδωολάτραι άρχοντες του βουλγαρικού τούτου Κράτους, μιμούμενοι τούς τίτλους τών Βυζαντινών, διεφιλόνικουν τήν παντοδυναμίαν του Βυζαντινού Αυτοκράτορος.

Παρασιωπά όμως τó γεγονός, ότι άπό της ίδρύσεως του ήθεν βουλγαρικού Κράτους τó 681 μέχρι της ενάρξεως τών βουλγαρικών πολέμων επί Κωνσταντινου Έ', 741-775, επί εκατόν περίπου έτη δηλαδή, οδδεμία τοιαύτη διεκδίκησης υπάρχει εκ μέρος τών ειρηνικώς μετά του Βυζαντίου ζώντων φίλων φεδεράτων Βουλγάρων και δέν υπάρχει τοιαύτη πολιτική ιδέα εις τούς ειδωολάτραις Βουλγάρους εκείνης της εποχής.

Ἡ ὁμίλησασα περί ἀναγνωρίσεως «διὰ συνθήκης» τοῦ Κράτους τῶν Βουλγάρων συγγραφεὺς ἀναγκάζεται ὑπὸ τῶν πηγῶν νὰ ὁμολογήσῃ ὅτι τὸ Βυζάντιον δὲν ἔπαυσε νὰ θεωρῆ τὸ ἔδαφος τοῦ Κράτους τῶν Βουλγάρων, ἀντιθέτως πρὸς πᾶσαν τυχόν ὑποχρέωσιν ἀπορροῦσαν ἐκ δῆθεν «συνθήκης», ὡς ἀθαιρέτως σφετερισμένον καὶ ἀνακτητέον. (Ἐπιστολαὶ Ρωμανοῦ Λακαπνοῦ πρὸς Συμεὼν Βουλγαρίας). Τοῦτο ἐπέτυχεν ἀργότερον διὰ τοῦ Βασιλείου Β' τοῦ Βουλγαροκτόνου, ὅπως εἶχεν ἐπιτύχει ἐν τῷ μεταξὺ τὸ ὀλιγώτερον, ὑποταγῆν τῶν Βουλγάρων καὶ τὴν ἐνταξιν αὐτῶν εἰς τὴν «οἰκογένειαν τῶν ἔθνων» τῆς βυζαντινῆς Οἰκουμένης διὰ τοῦ χριστιανικοῦ βαπτίσματος τοῦ ἡγεμόνος τῶν Βόριδος (Βόριδος-Μιχαήλ).

Ἡ σ. ἀποδίδει τοὺς καταστρέψαντας τὴν βουλγαρικὴν εἰρήνην πολέμου τοῦ Συμεὼν κατὰ τοῦ Βυζαντίου εἰς ἐγκρίωρον ἀντίδρασιν κατὰ τοῦ ἐκβυζαντινισμοῦ τῆς Βουλγαρίας καὶ εἰς τὴν πολιτικὴν φιλοδοξίαν τοῦ Συμεὼν νὰ διεκδικήσῃ τὸν θρόνον τῆς Οἰκουμένης ἀπὸ τὸν Βυζαντινὸν Ἄυτοκράτορα.

Δὲν κάμνει λόγον βεβαίως περὶ τῶν κερδῶν τῶν βογιάρων ἐκ τῶν λεηλασιῶν, τὰ ὁποῖα ἔχονον αὐτοὶ ἐν εἰρήνῃ, καὶ περὶ τῶν λεηλασιῶν τοῦ Συμεὼν, ὁ ὁποῖος πάντοτε ἔφραγε μὲ τὰ λάφυρα τῆς ἐπιδρομῆς του καὶ δὲν ὠργάνωσε κρατικάς ὑπηρεσίας εἰς καταλαμβανόμενα ἔδαφρα, ἀνκαὶ ἐπιλοδοξεὶ νὰ διοικήσῃ Κράτος καταλαμβάνων τὸν θρόνον τῆς Οἰκουμένης εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Ὁρθῶς ἀναγνωρίζει ἡ σ. ὅτι ἡ πολυσυζητηθεῖσα στέψις τοῦ Συμεὼν ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου δὲν ἦτο παρὰ «εὐλογία» (ἀνάγνωσις εὐχῆς) ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου διὰ θεῖαν φώτισιν του καὶ ὅτι εἰς τὸν Συμεὼν οὐδέποτε ἀνεγνωρίσθη ὁ τίτλος «βασιλεὺς», πολλοῦ γε καὶ διὴ «βασιλεὺς Ρωμαίων». (Ἐπιστολαὶ τοῦ πατριάρχου Νικολάου τοῦ Μυστικοῦ πρὸς τὸν Συμεὼν). Ἄνεγνωρίσθη βεβαίως, κατ' ἐξάίρεσιν διὰ δευτέραν φοράν μετὰ τὸν Κάρολον τὸν Μέγαν, ὁ τίτλος τοῦ «βασιλέως τῶν Βουλγάρων» εἰς τὸν υἱὸν τοῦ Συμεὼν Πέτρον, ἀλλὰ συγγενεῦσάντα μὲ τὴν αὐτοκρατορικὴν οἰκογένειαν τοῦ Βυζαντίου διὰ τοῦ γάμου του μετὰ τῆς ἀνεψιᾶς τοῦ Λακαπνοῦ. Τοῦτο ὁμῶς κατὰ τὴν σ. καθιέρωσε παράδοσιν βουλγαρικῆς κρατικῆς ιδέας (tradition étatique bulgare), ἡ ὁποία ἤνοιξε τὸν δρόμον εἰς τὴν δημιουργίαν καὶ ἄλλων βαλκανικῶν κρατῶν.

Ἡ ἴδια ὁμῶς καταστρέφει περαιτέρω τὰ συμπεράσματά της ὁμολογοῦσα ὅτι μετὰ τὴν διάλυσιν τοῦ Βουλγαρικοῦ Κράτους ὑπὸ τοῦ Τσιμισκῆ καὶ τοῦ Βασιλείου Β' οὐδέποτε ἀπενεμήθη ἐπισήμως εἰς τὸν Σαμονήλ ὁ τίτλος τοῦ «βασιλέως», ὅσον καὶ ἂν προσπαθεῖ ἡ σ. νὰ ὑποστηρίξῃ τὴν ἀνεπίσημον ὑπαρξίν του. Οὐχὶ ὀρθῶς λοιπὸν ἡ σ. θεωρεῖ ὅτι συνεχίζοντες παράδοσιν βουλγαρικῆς κρατικῆς ιδέας ὁ ἐπαναστάτης Λελεάνος τοῦ 1041, ὁ Σέρβος Κωνσταντῖνος Βοδίνος τοῦ 1072 καὶ ὁ ἀνεκδιήγητος Καλογιάννης τοῦ 1206 μὲ τοὺς Βλάχους του, ἀφοῦ οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν ἐπεδίωξε νὰ ἀντικαταστήσῃ τὴν Βυζαντινὴν Ἄυτοκρατορίαν μὲ τίτλον «βασιλέως τῶν Ρωμαίων».

Βεβαίως, ὁ εἰς τὴν εὐρεθεῖσαν εἰς Βιτόλια τὸ 1956 ἐπιγραφὴν ὑπάρχον τίτλος Samod' r'zec (= αὐτοκράτωρ) τοῦ Ἰωάννου Βλαδισλάβου πείθει ὅτι ὁ τίτλος αὐτὸς ἐξηρασιμοποιήθη πρὸ τοῦ β' Βουλγαρικοῦ Κράτους καὶ ἑκατὸν ἔτη πρὸ τῶν Σέρβων, καταρριπτομένης τῆς παλαιᾶς γνώμης τοῦ Ostrogorsky, ἀλλὰ ἡ ὡς παράρτημα προστιθεμένη αὐτῇ παρατήρησις οὐδὲν ἄλλο ἀποδεικνύει παρὰ τὴν παλαιὰν ἀλαζονεῖαν Βουλγάρων ἡγεμόνων νὰ αὐτοτιλοφοροῦνται μὲ βυζαντινοὺς τίτλους, τοὺς ὁποίους οὐδεὶς τοὺς ἀνεγνώριζε.

XX, 1-15: Genèse des peuples balkaniques et formation de leurs états. L'expérience bulgare.

Εἰς τὴν μελέτην αὐτήν, ἡ ὁποία ἔχει ἐν πολλοῖς θεωρητικὸν χαρακτήρα, ἡ σ. ἐπιχειρεῖ νὰ ἐξηγήσῃ, κατὰ ποῖον ἐξελικτικὸν τρόπον ἐσχηματίσθησαν εἰς τὸν μεταρρωμαϊκὸν

βαλκανικόν χῶρον γενικῶς μὲν τὰ μεσαιωνικά βαρβαρικά ἔθνη-κράτη, μεταξύ δὲ αὐτῶν πρὸ παντὸς τὸ βουλγαρικόν κράτος-ἔθνος, εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ ὁποίου προηγήθη ἀσυνήθως ἡ ἴδρυσις κράτους καὶ ἐπικολούθησεν ὁ βαθμιαίως σχηματισμὸς ἔθνους. Τοῦτο, ἐκ τῆς ἀναμειξέως θρακικοῦ, σλαβικοῦ καὶ πρωτοβουλγαρικοῦ στοιχείου, ἐπὶ συνοριακῶ καὶ ἄχι καθαρῶς ἐθνικοῦ βυζαντινοῦ ὄχρου.

Ἡ σ. ἐπιμένει ὅτι ἡ συνοριακὴ λαορὶς τοῦ Δουνάβεως, ἀνέκαθεν φρονημένη ὑπὸ διαδοχικῶν βαρβαρικῶν φύλων φεδεράτων, δὲν ἐθεωρεῖτο ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν ὡς γνήσιον ἐθνικὸν ἔδαφος — vrai territoire d' état, σ. 3, πρᾶγμα ἀδιανόητον διὰ τὴν βυζαντινὴν πολιτικὴν ἰδέαν τῆς οἰκουμενικότητος.

Περὶ τοῦ θρακικοῦ στοιχείου ὑποστηρίζει ὅτι τοῦτο διετηρήθη ἀμιγέστερον εἰς τὴν ὑπαίθρου παρὰ εἰς τὰς πόλεις, ὑπῆρξε μακροβιότερον εἰς τὴν κυρίως Θράκην παρὰ εἰς τὴν Μοισίαν καὶ πολυπληθέστερον εἰς τὰ ὄρεινά, ὅπου συνήντησαν αὐτὸ οἱ Σλάβοι, παρὰ εἰς τὰ πεδινά. Διάλυσιν λοιπὸν τῆς κοινωνικῆς δομῆς τοῦ ἀρχαίου κόσμου εὔρε τὸ προηγηθὲν τοῦ βουλγαρικοῦ σλαβικόν στοιχεῖον, τὸ ὁποῖον ἐπιπροσθέτως δὲν συνεκρούσθη πρὸς προϋπάρξαντα ἐκεῖ βαρβάρους φεδεράτους, ἀλλὰ τοὺς διεδέχθη, ἀφοῦ αὐτοὶ ἀνέκαθεν ἦ ἀπεσύρνοντο ἀφήνοντες τὴν θέσιν των εἰς ἄλλους Βαρβάρους ἢ διελύοντο ἐντὸς τοῦ ἐντοπίου ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ. Οὕτως οἱ Σλάβοι διεδέχθησαν τοὺς προηγηθέντας Γερμανοὺς, Οὐννοὺς καὶ λοιποὺς Βαρβάρους εἰς τὸ σύνορον τοῦ Δουνάβεως, ὅπου διήλθον μερικὰ ἀπὸ τὰ γνοστά στάδια (αὐτόνομοι ἢ ὑπόφοροι ἢ στρατευμένοι ὑπὸ βυζαντινῶν στρατηγῶν) καὶ ὅπου οἱ ἐπελθόντες Βούλγαροι τοῦ Ἄσπαρουχ συνήντησαν τὰς ἐπτὰ φυλάς των, ὅπως συνήντησαν καὶ τοὺς Δρογουβίτας καὶ τοὺς Σαγουδάτους καὶ τοὺς Βουλγάρους τοῦ Κούβερ, σ. 5.

Ποῦ τοὺς συνήντησαν; Εἰς τὴν Μακεδονίαν; Δὲν εἶχον διέλθει τὸν Αἴμον πρὸ τοῦ Κωνσταντινίου Ε', 741-775, καὶ ὁ λαὸς τοῦ Κούβερ ἦσαν κατὰ τὸ πλεῖστον παλαιοὶ βυζαντινοὶ αἰχμάλωτοι μεταφερθέντες μετὰ τὴν ἄφιξίν των εἰς Μακεδονίαν διὰ πλοίων εἰς Κωνσταντινούπολιν.

Ὑποστηρίζονται κατόπιν τὰ περίεργα, ὅτι οἱ Βούλγαροι τοῦ Ἄσπαρουχ ἦσαν ἀποσπασθεῖς κλάδος τῆς «Μεγάλης Βουλγαρίας» τῶν στεππῶν, ἡ ὁποία ἐστήριζε τὴν ὑπαρξίν της εἰς τὴν λεῖαν πολέμου, εἰς τὴν φορολογίαν γηγενῶν καὶ εἰς τὴν ἀστικήν ζωὴν (vie urbaine!), ἀνθοῦσαν εἰς τὴν κρατικὴν ἐπικρατείαν της (dans le territoire étatique), καὶ ἡ ὁποία διελύθη, ἄνκα «plus nombreux que le sable de la mer» ὑπὸ τὰ πλήγματα τῶν Χαζάρων. Αὐτὴ ἐκληροδότησεν εἰς τὸν κλάδον τοῦ Ἄσπαρουχ στερεὰς παραδόσεις ἀστικῆς ζωῆς καὶ πειθαρχημένους στρατιωτικῆς μηχανῆς, χαρακτηριστικὰ τῶν νομαδικῶν λαῶν, «caractéristiques pour les peuples nomades». (Πῶς συμβιβάζονται ὁμοῦ ἀστικός βίος καὶ νομαδικὸς λαός;).

Αἱ ἐπτὰ σλαβικαὶ φυλαὶ τῆς Μοισίας δὲν εἶχον βεβαίως κρατικὴν ὀργάνωσιν, ἀφοῦ ἦσαν φεδεράτοι τῶν Βυζαντινῶν (σ. 7) καὶ ὀρθῶς ἀποκροῦνται ὑπὸ τῆς σ. ἀντιθετοῦ ἀπόψεως. Ἡ σ. ὁμοῦ ὑποστηρίζει ὅτι οἱ Βούλγαροι τοῦ Ἄσπαρουχ κατακτησαντες τὰ δέσφη τῶν φυλῶν αὐτῶν ἴδρυσαν πρῶτοι Κράτος, τὸ ὁποῖον κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Θεοφάνους καὶ τοῦ πατριάρχου Νικηφόρου ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν διὰ τῆς συνθήκης τοῦ 681, πραγματοποιιοῦντες οὕτω παράδοσιν κράτους, ἀναγομένην εἰς τὴν ἐποχὴν τῆς «Μεγάλης Βουλγαρίας».

(Τὰς ἐπ' αὐτοῦ ἀντιρροήσεις βλέπε εἰς τὴν παρουσίασιν τῆς ἐπ' ἀριθμὸν XVIII μελέτης τῆς συγγραφέως).

Ἄφησαν ὁμοῦ εἰς τὰς σλαβικὰς φυλάς τὴν αὐτοδιοίκησιν τῶν ἐσωτερικῶν ὑποθέσεων τῶν καὶ διετήρησαν μόνον τὸν στρατιωτικὸν ἔλεγχον καὶ τὴν εἰσπραξίν των φόρων.

*Προηγήθη λοιπόν ἡ ἀμάρτυρος κρατική ἐπόστasis τῆς «Μεγάλης Βουλγαρίας» καὶ μά-
λιστα μὲ τὰ ἀήθη χαρκτηριστικὰ νομαδικῶν λαῶν, διὰ τὰ κληροδοτηθῆ εἰς τοὺς Βουλγάρους
τοῦ Ἀσπαραοῦ κρατική παράδοσις, ἡ ὁποία τὸ ἐποστηρῆζή τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἰδρυέντος Κράτους
εἰς τὴν Μουσάν ε ὃ θ ὄ σ ε ἔ ξ ἀ ρ χ ῆ σ. Ἱστορική δεοντολογία!*

Τὸ Βουλγαρικὸν αὐτὸ κράτος τοῦ Δουνάβεως, λέγει ἡ σ., διὰ τὰ διατηρήσει τὰ κεκτη-
μένα καὶ νὰ ἐπεκτείνῃ τὴν ἐπικράτειάν του, ἤλθεν εἰς σύγκρουσιν πρὸς τὸ Βυζάντιον. Τοῦ-
το εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα, πρῶτον, τὴν σύντηξιν τοῦ σλαβικοῦ καὶ τοῦ βουλγαρικοῦ στοι-
χείου ἐντὸς τοῦ Κράτους καὶ ἔπειτα τὴν περὶ αὐτὸ συσπείρωσιν, μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ 9ου
αἰῶνος, ὅλων τῶν σλαβικῶν φυλῶν τῆς λεγομένης βουλγαρικῆς ομάδος ἀπὸ τῆς Ἀδρια-
τικῆς μέχρι τοῦ Εὐξείνου καὶ τὴν ὀργάνωσιν τῶν κατὰ τοῦ Βυζαντίου. Τοιαῦτα σλαβικὰ
φυλαί, αἱ ὁποῖαι συνεσπειρώθησαν, ἦσαν, λέγει, αἱ φυλαὶ τῆς Θράκης, αἱ δυτικῶς τοῦ Ἰ-
σκαρ καὶ αἱ δυτικῶς καὶ βορείως τῆς Θεσσαλονίκης. Μερικὰ ἐξ αὐτῶν πρὸ τῆς ἐνοποιή-
σεώς τῶν μετὰ τοῦ Βουλγαρικοῦ Κράτους εἶχον διέλθει ἕνα στάδιον ἡμιυποτελείας πρὸς
τὸ Βυζάντιον καὶ ἕνα στάδιον ἡμιυποτελείας πρὸς τὸ Βουλγαρικὸν Κράτος, ὅπως π.χ. οἱ
Σαγουδάτοι, μέρος τῶν ὁποίων κατὰ τὰ τέλη τοῦ 9ου καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 10ου αἰῶνος ἐπλή-
ρωνε φόρον εἰς τοὺς «Σκόθας» (Βουλγάρους) καὶ μέρος εἰς τὴν πόλιν τῆς Θεσσαλονίκης.

*(Πρόκειται περὶ τοῦ γνωστοῦ χωρίου τοῦ Καμενιάτου, ἐκδ. Βόν., σ. 496. Μόνον, ὅτι οἱ Σα-
γουδάτοι, ὡς δεικνύει ἡ λατινικὴ κατάληξις - atus τοῦ ὀνόματός των, ἦσαν, κατὰ πᾶσαν πι-
θανότητα, Βλάχοι καὶ ὄχι Σλάβοι).*

Μερικὰ ἐκ τῶν φυλῶν αὐτῶν, σημειώνει ἡ σ., ἐπολέμησαν κατὰ τοῦ Βουλγαρικοῦ Κρά-
τους, ὅπως οἱ κατοικοῦντες κατὰ τὸν 9ον αἰῶνα βορείως τῆς Δράμας Σμολεάνοι Σλάβοι,
ἐναντίον τῶν ὁποίων ἐπέρχεται (τὸ 838) ὁ κauhάνος Ἰσβόλος κατὰ τὴν ἐπιγραφὴν τοῦ
ἄρχοντος Περσιάνου εἰς τοὺς Φιλίππους. (βλ. P. Lemerle, Philippines etc., σ. 135 κ.ε.).

*Μόνον, ὅτι οἱ Σμολεάνοι δὲν ἐδρίσκοντο βορείως τῆς Δράμας, ἀλλὰ εἶναι οἱ ὑπὸ τοῦ Ἰ-
ουστινιανοῦ Β' τὸ 688 εἰς τὴν Κλεισόραν τοῦ Στρυμόνος ἐγκατασταθέντες πρὸς φρουρήσιν
τῆς Σλάβοι — Πορφυρογέννητος, Περὶ Θεμάτων, σ. 88/9, ἐκδ. A. Pertusi — καὶ ὑπὸ τοῦ
Κροῦμον τὸ 812 ἐκδιωχθέντες ἐκεῖθεν — Θεοφάνης, σ. 496, ἐκδ. de Boor — καὶ συμπτυχθέν-
τες πρὸς τὸν καίσαρα Μωσῆ εἰς τὴν Χριστούπολιν καὶ ἀργότερον ὑπὸ τοῦ Βασιλείου Β'
μεταφερθέντες εἰς τὴν Ροδόπη — βλ. χωρίον Ἰσμυλῶν Βουλγαρίας. Ταῦτα καὶ ἡ μαρτυρία
τῆς ἐπιγραφῆς τοῦ Ὁμουράγ, τὴν ὁποῖαν ἀναφέρει ἡ σ., σ. 7 καὶ σημ. 25, δεικνύουν ὅτι ἡ
σύντηξις τοῦ σλαβικοῦ καὶ τοῦ βουλγαρικοῦ στοιχείου ὑπῆρξε βραδύτατη διαρκέσασα μέ-
χρι τοῦ 9ου αἰῶνος, ὡς ὁμολογεῖ ἡ ἴδια ἡ σ., σ. 7, ἀλλὰ δὲν περιελάμβανε παρὰ μόνον τὰς ἐ-
πιτὰ σλαβικὰς φυλάς, τὰς εὐρισκομένας ὑπὸ βουλγαρικῆν κατάκτησιν. Τοῦτο δὲν ὁμολογεῖ
ἡ σ., ἀλλὰ ὁμιλεῖ περὶ συντήσεως καὶ συσπειρώσεως ὅλων τῶν σλαβικῶν φυλῶν τῆς λεγο-
μένης βουλγαρικῆς ομάδος, ἐνὸς τὰ πράγματα τὴν διαφεύδου.*

Μέχρι τοῦδε ἡ ὑπὸ τῆς σ. περιγραφὴ τοῦ «Processus de l'intégration des deux éléments
principaux dans la formation de la nationalité bulgare, σ. 7» δὲν δεικνύει τοιαύτην γενικὴν
σύντηξιν στοιχείων. Αὕτη ἐπῆλθε, λέγει ἡ σ., διὰ τῆς συνενώσεώς των εἰς τὴν χριστιανι-
κὴν θρησκείαν, τὴν διαδοθεῖσαν εἰς τὴν Βουλγαρίαν ὑπὸ τῶν κληρονόμων τῆς διδασκα-
λίας τοῦ Κυρίλλου καὶ Μεθοδίου, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ θεοῦν αἱ βάσεις ἐνὸς ἔθνικοῦ σλα-
βικοῦ πολιτισμοῦ, ἡ ἀνησῆσις τοῦ ὁποίου κατεβρόχθισεν ὀριστικῶς τὸ πρῶτοβουλγαρικὸν
στοιχείον χωρὶς νὰ ἐξαφανίσῃ τὴν συμβολὴν του εἰς τὴν διαμόρφωσιν τοῦ Βουλγαρικοῦ
Κράτους. Ἡ συμβολὴ αὐτῆ συνίστατο εἰς τὴν στρατιωτικὴν ὀργάνωσιν καὶ τὰς παραδό-
σεις τῆς στέππας, αἱ ὁποῖαι ἐδημιούργησαν Κράτος, ἐνὸς ὁ πνευματικὸς πολιτισμὸς ὠφεί-
λετο εἰς τὰς ἰκανότητάς τοῦ σλαβικοῦ στοιχείου. Τοῦτο ὅμως, χωρὶς τὴν προστασίαν ἄρ-
γανωμένου Κράτους, θὰ εἶχε τὴν τύχην τῶν σλαβικῶν φυλῶν τῆς Θεσσαλίας καὶ τῆς Πε-

λοπονήσου, εις τὰς ὁποίας ἐπεκράτησε τὸ ἑλληνικὸν στοιχεῖον, χάρις εἰς μίαν πολιτικὴν ἐξελληνισμῶ. Τὸ παράδειγμα τῆς Σερβίας καὶ τῆς Κροατίας, λέγει, ὅπου ἐδημιουργήθησαν σλαβικά κράτη, δὲν διαψεύδει ταῦτα, ἐπειδὴ ἡ Σερβία καὶ ἡ Κροατία εὐρίσκοντο πολὺ μακρὰν καὶ χωρὶς ἐπαφῆν μὲ τὴν ἰσχύον του Βυζαντίου, τὸ ὅποιον ἐν προκειμένῳ «trop proche et trop attachée à ses anciens territoires» (ποῦ εἶναι ἡ ἐγκατάλειψις τῆς συνοριακῆς λογικῆς τοῦ Δουναβέως;) δὲν θά ἐπέτρεπεν ἴσως τὸν σχηματισμὸν μιᾶς Βουλγαρίας καθαρῶς σλαβικῆς. Ἄλλὰ καὶ μία Βουλγαρία ἐντελῶς βουλγαρικὴ δὲν θά ἐπέζη, ὅπως δὲν ἐπέζησαν ἡ Βουλγαρία τοῦ Βόλγα καὶ τὸ Χαγανάτον τῶν Χαζάρων, «constitué, comme on l'a démontré, surtout d'élément bulgares» (πότε ἀπεδείχθη ὅτι οἱ Χαζάροι ἦσαν κατὰ τὸ πλείστον Βούλγαροι καὶ ὄχι Τούρκοι, δὲν γνωρίζομεν) ἐὰν ὁ Βόρις δὲν εἶχε τσακίσει τοὺς συντηρητικὸς Βογιάρους ἀναγκάζων αὐτοὺς νὰ ἐκχριστιανοθοῦν, ὅποτε τὸ στρατιωτικὸν Κράτος ἐξελιχθή φυσιολογικῶς διὰ διεισδύσεως τοῦ ἀνωτέρου πολιτισμοῦ τῶν ὕπ' αὐτὸ ὑποδοουμένων λαῶν.

Κατὰ τὴν σ. ὁ ἔθνικὸς δυτισμὸς τοῦ ἔκτοτε σλαβικοῦ αὐτοῦ Κράτους, τοῦ διατηρήσαντος ὁμοίως τὴν ἐπωνυμίαν «Βούλγαροι», ἐξηφανίσθη κατὰ τὸν 10ον αἰῶνα ὡς ἀποτέλεσμα τῶν ἀμυντικῶν του πολέμων. (Ποῖων ἄραγε ἀμυντικῶν πολέμων; Τοῦ Συμεὼν καὶ τοῦ Σαμονήλ;).

Οἱ ἔξω τῶν ὀρίων τοῦ Βουλγαρικοῦ Κράτους Σλάβοι καὶ Πρωτοβούλγαροι, μαρτυρούμενοι μέχρι τοῦ 9ου αἰῶνος εἰς τὴν περιοχὴν Prout-Dniéster, ἀνεμείχθησαν σὺν τῷ χρόνῳ μετὰ τοῦ ρωμανικοῦ στοιχείου καὶ συνετέλεσαν εἰς τὴν διαμόρφωσιν τοῦ λαοῦ τῶν Ρουμάνων, ἐνῶ οἱ Σλάβοι τῆς Ἑλλάδος ἀπερροφήθησαν ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου. (Πῶς δὲν συνετέλεσαν καὶ αὐτοὶ εἰς τὴν διαμόρφωσιν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἀφοῦ ὀλίγοι Πρωτοβούλγαροι ἐχρησίευσαν ὡς μαγιά καὶ διὰ τὴν διαμόρφωσιν τοῦ λαοῦ τῶν Ρουμάνων;).

Τὴν ἀνακατάληψιν τῶν ἑδαφῶν Μοισίας καὶ Μικρᾶς Σκυθίας (reprise de ces territoires) ὑπὸ τοῦ Βυζαντίου κατὰ τὸν 11-12ον αἰῶνα (Βασίλειος Β΄;) ἢ σ. θεωρεῖ ὡς νέον ἐκβαρβαρισμὸν (nouvelle barbarisation, σ. 9) καὶ ὡς σημαίνουσαν διακοπὴν τοῦ ρόλου τῆς Βουλγαρίας ὡς «barrière objective dans les Balkans» κατὰ ἐπιδρομῶν ἀπὸ βορρᾶ. (Μόνον, ὅτι δὲν ἀναφέρει τὰς ἀπὸ βορρᾶ ἐπιδρομὰς τῶν ἰδίων τῶν Βουλγάρων ὑπὸ τῶν Συμεὼν καὶ ἔπειτα ὑπὸ τῶν Σαμονήλ κατὰ τοῦ Βυζαντίου, τὸ ὅποιον, ὡς λέγει, ἐπροστάτευσεν ἀπὸ βορρᾶ ἡ Βουλγαρία).

Ἡ σ. σημειώνει ὅτι αἱ ἐπιδρομαὶ τῶν Πετсенέγων καὶ κατόπιν τῶν Οὐζῶν, τῶν Κουμάνων καὶ τῶν «παρὰ τὸν Ἰστρον Σκυθῶν» ἐδημιούργησαν μεῖγμα ἐθνοτικῆς τουρκικῆς καταγωγῆς, τῶν λεγομένων «μιξοβαρβάρων», τὸ ὅποιον προστεθὴ εἰς τὸν σλαβο-βουλγαρικὸν πληθυσμὸν τῆς χώρας, ἀμυθὴ μέχρι τοῦ 11ου αἰῶνος, ἢ δὲ ἐξαφάνισις τοῦ Βουλγαρικοῦ Κράτους εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα καὶ τὴν ἐμφάνισιν βορείως τῆς ὄροσειρας τοῦ Αἴμου τοῦ λαοῦ τῶν Βλάχων, ἀγνωστού μέχρι τοῦ 10ου αἰῶνος καὶ μέλλοντος νὰ διαδραματίσῃ ρόλον εἰς τὸν σχηματισμὸν τοῦ β' Βουλγαρικοῦ Κράτους.

Μὲ τὴν ἐπανεμφάνισιν τοῦ Βουλγαρικοῦ Κράτους ὑπὸ τοῦς Ἀσσανίδων, λέγει ἡ σ., συνετάκθησαν ἐκ νέου τὰ διάφορα αὐτὰ ἔθνικα στοιχεῖα καὶ ἀπὸ ἱστορικῆς ἀπόψεως ἐξηφανίσθησαν, χωρὶς νὰ ἀφήσουν ἴχνη εἰς τὴν τοπωνυμίαν τῆς χώρας. Ἀπὸ βιολογικῆς ἀπόψεως συναντῶνται βεβαίως εἰς τὴν βόρειον Βουλγαρίαν παραλλήλως πρὸς τὸν σλαβικὸν καὶ τὸν μεσογειακὸν (θρακικὸν) τύπον ἴχνη τουρκικῶν καὶ μογγολικῶν χαρακτηριστικῶν, ἀνηκόντων, ἄγνωστον ἐάν, εἰς Πρωτοβουλγάρους ἢ εἰς μεταγενεστέρους ἐπιδρό-

μεις. Ἐξ ἄλλου εἰς τὰς πέραν τοῦ Δουνάβου ἀπολεσθείσας κτήσεις τοῦ Βουλγαρικοῦ Κράτους τὸ ρομανικὸν στοιχεῖον ἐβάδιζε πρὸς σχηματισμὸν τῶν κρατῶν του.

Καταλήγουσα ἡ σ. τονίζει, διὰ τὴν ἐξάρτησιν τὸν ρόλον τῆς Βουλγαρίας εἰς τὸν σχηματισμὸν τῶν κρατῶν τῆς Βαλκανικῆς, πρῶτον τὴν σημασίαν τοῦ ρήγματος, τὸ ὁποῖον ἐπέφερον ἡ Βουλγαρία εἰς τὸν οἰκουμενισμὸν τοῦ Βυζαντίου, ρήγματος εἰς τὴν ἑδαφικὴν καὶ εἰς τὴν ἰδεολογικὴν ἐνότητα τῆς Αὐτοκρατορίας, τὸ ὁποῖον ἠνοίξε τὸν δρόμον εἰς τὸν σχηματισμὸν τῶν ἄλλων Βαλκανικῶν κρατῶν. Πρῶτον σλαβικὸν καὶ πρῶτον βαλκανικὸν κράτος ἡ Βουλγαρία ἠδύνηθη καὶ ἐξειλίχθη εἰς τὸν ἀγῶνα κατὰ τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας, ἡ ὁποία ἐθεώρει αὐτὸ ὡς σφετεριστὴν τῶν ἑδαφῶν της. (*Δὲν ἦτο μήπως;*). Ὅθεν ἡ λυσσαλέα προσπάθεια τοῦ κράτους αὐτοῦ, ἰδίως ἐπὶ Συμεῶν, νὰ καταστρέψῃ τὸν μύθον τῆς οἰκουμενικότητος τοῦ Βυζαντίου καὶ νὰ διεκδικήσῃ τὰ δικαιώματα προτεραιότητός του, προσπάθεια ἡ ὁποία εἶχε μὲν ὡς ἀποτέλεσμα ἀπογοητεύσεις μόνον ἐπὶ οικονομικοῦ καὶ πολιτικοῦ πεδίου, ἀλλ' ἀπέτελεσεν «*ligne de conduite*» καὶ ἐξησφάλισεν ὑπεροχὴν τῆς Βουλγαρίας μεταξὺ τῶν ἄλλων κρατῶν τῆς Βαλκανικῆς, τὰ ὁποῖα ἔμειναν ἐπὶ μακρὸν ἠμιποτελῆ εἰς τὸ Βυζάντιον. Μόνον κατὰ τὰ μέσα τοῦ 12ου αἰῶνος, εἰς τὸ μεσοδιάστημα μεταξὺ α' καὶ β' Βουλγαρικοῦ Κράτους, ἡ Σερβία ἀπέκτησε τὴν ἀνεξαρτησίαν της καὶ μόνον κατὰ τὸν 14ον αἰῶνα ἡ πλάστιξ τῆς ἱστορίας ἐκλίνε πρὸς τὸν Ντουσάν, «*ce continuateur du rêve de Simeon, qui à son tour voulut s'asseoir sur le trône de Constantinople*». Τὸ αἰσθηματικὸν αὐτὸ ὑπεροχῆς ἔκαμε τὴν Βουλγαρίαν νὰ ἐπιχειρήσῃ ἐπανειλημμένως νὰ θέσῃ χεῖρα ἐπὶ τῆς κυριαρχίας τῆς Σερβίας καὶ τῆς Κροατίας, αἱ ὁποῖαι κατὰ τὸν Πορφυρογέννητον συνεδέοντο μὲ τὸ Βυζάντιον μὲ «*πάκτα*» ὑποτελείας, ἐνῶ ἡ Βουλγαρία ἐλάμβανε «*ἐσενίαν*» φιλίας.

Ἐν τέλει τονίζει ἡ σ. τὴν σημασίαν τῆς ἱστορικῆς ἀποστολῆς τῆς βουλγαρικῆς ἐθνικότητος εἰς τὸ πεδίου τοῦ σλαβικοῦ πολιτισμοῦ, ἄνκαι διεμορφώθη αὐτὴ εἰς τὸ πλαίσιον ἐθνικοῦ δῆσιμου καὶ ὄχι εἰς ὁμοιογενῆ περιβάλλον, ὅπως οἱ ἄλλοι σλαβικοὶ λαοί, καὶ τὸ Βουλγαρικὸν Κράτος «*s'est imposé comme cadre protecteur des manifestations culturelles d'ordre international de ce peuple où l'élément slave avait fini par s'imposer*». (*Ποῖα εἶναι ἄραγε αἱ βουλγαρικαὶ manifestations culturelles d'ordre international;*).

XXI, 31-40: Au sujet de la formation des nationalités sud-slaves.

Ἡ σ. ἐπανερχεται ἐνταῦθα σχεδὸν εἰς τὸ θέμα τῆς προηγουμένης της μελέτης (XX) περὶ τοῦ τρόπου ἐξελιξέως εἰς ἐθνότητας τῶν Βαρβάρων, τῶν εἰσελθόντων εἰς τὸν μεταρρωμαϊκὸν χῶρον τῆς Βαλκανικῆς, ἐξετάζουσα ὁμως περισσότερον τὸν βαθμὸν καὶ τὸν τρόπον ἀναμειξέως τῶν στοιχείων πολιτισμοῦ, τῶν προερχομένων ἐκ τῆς ἀρχαιότητος καὶ ἐκ τῆς ρωμαϊκῆς ἐποχῆς εἰς τὸν βαλκανικὸν τοῦτον χῶρον, μετὰ τῶν τοιούτων τῶν εἰσελθόντων Βαρβάρων. Δεχομένη τὴν γενικὴν καὶ ὀλίγον ἀσαφῆ διαίρεσιν τοῦ βαλκανικοῦ χῶρου εἰς μίαν πρῶτην ζώνην, ὅπου τὰ βαρβαρικά στοιχεία καὶ τὰ στοιχεία τῆς ἀρχαιότητος εἶναι ἰσοδύναμα, εἰς μίαν δευτέραν ζώνην, ὅπου ὑπερέχουν πολὺ τὰ στοιχεία τῆς ἀρχαιότητος καὶ εἰς μίαν τρίτην ἐνδιάμεσον ζώνην ἐπαφῆς, ὅπου τὰ στοιχεία τῆς ἀρχαιότητος ἐμφανίζονται ὡς «*κληρονομία*» καὶ ὄχι ὡς ἄμεσος ἀνάληψις θεσμῶν τῆς προηγουμένης ἐποχῆς εἰς τὴν ὑπὸ ἐκφεουδαλισμὸν εὐρισκομένην κοινωνίαν, ἀσχολεῖται περισσότερον μὲ τὴν τρίτην ζώνην, εἰς τὴν ὁποίαν ὑπάγεται μετ' ἄλλων πρῶτην βυζαντινῶν χωρῶν καὶ ἡ Βουλγαρία, προσπαθοῦσα νὰ καθορίσῃ τὸν ρόλον τῆς ἑλληνο-ρωμαϊκῆς κληρονομίας, ὡς παρεδόθη αὐτῇ διὰ τοῦ χριστιανικοῦ Βυζαντίου, ὡς καὶ τὸν ρόλον τῶν ἀρχαίων λαῶν τοῦ χῶρου αὐτοῦ, Ἰλλυριῶν καὶ Θρακῶν, εἰς ὅ, τι καὶ ὅσον ἐπέζησεν ἐξ αὐτῶν μετὰ τὴν ἰσοπέδωσιν τοῦ πολιτισμοῦ τῶν ὑπὸ τῆς κλασσικῆς ἀρχαιότητος καὶ τῆς ρωμαϊκῆς κατακτήσεως. Ὅσον καὶ ἂν ὁ ρόλος τῶν στοιχείων τοῦ παλαιοῦ ὑποστρώματος

χρήζει τυχόν τοπικῶς ἢ ποσοτικῶς ἀποδείξεων, λέγει ἡ σ., ταῦτα μετέχουν σημαντικῶς εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῶν βαλκανικῶν καὶ νοτιοσλαβικῶν ἐθνοτήτων (σ. 33).

Ἐξετάζονται κατόπιν αἱ ἐθνικαὶ καὶ δημογραφικαὶ ἀλλοιωθεῖσαι ἐκ τῶν βαρβαρικῶν εἰσβολῶν καὶ τῶν βαρβαρικῶν ἐγκαταστάσεων (Λογοβάρδων, Γεπιδῶν καὶ Γότθων) εἰς τὸν Βαλκανικὸν ἠώρον, αἱ ὁποῖαι ἐμελλον νὰ συντελέσουν εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῶν νοτιοσλαβικῶν ἐθνοτήτων, ὡς καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς συναντήσεως τῶν εἰσβαλόντων Σλάβων μετὰ τοῦ τριῶν εἰδῶν πληθυσμοῦ τοῦ Βαλκανικοῦ ἠώρου, Ἰλλυριῶν-Θρακῶν, Βυζαντινῶν ἀγροτῶν καὶ Βαρβάρων τῶν μεθοριακῶν περιοχῶν, ἐπίσης τὸ ἀποτέλεσμα τῆς συναντήσεως τοῦ διαφορητικοῦ πολιτισμοῦ τῶν εἰσβαλόντων Βουλγάρων μετὰ τοῦ διαφορετικοῦ πολιτισμοῦ τῶν ἤδη ἐγκατεστημένων Σλάβων καὶ τὸ τοιοῦτον τῆς συναντήσεως Σλάβων μετὰ Σλάβων.

Εἰς ταῦτα προστίθεται ὁ ῥόλος τῆς πολιτικῆς τοῦ Βυζαντίου, τὸ ὁποῖον διὰ τοῦ ἐκ-χριστιανισμοῦ ἐπεδίωξε τὸν ἐξελληνισμόν τῶν Σκλαβηνιῶν καὶ ἐπροκάλεσε τὴν ἀντίδρασιν αὐτῶν, συνασπισθέντων εἰς ὀργανισμοὺς Κρατῶν μὲν πρῶτην καὶ ἐπι κεφαλῆς τὴν Βουλγαρίαν, ὅπερ ἐπέφερε τὴν σύντηξιν ὄλων τῶν ὑπαρχόντων στοιχείων των εἰς ἓν ἔθνος καὶ τὸν σχηματισμὸν τῶν νοτιοσλαβικῶν Κρατῶν.

Ἡ μελέτη εἶναι πολὺ θεωρητικὴ καὶ σχηματοποιημένη καὶ εἰς τὰς λεπτομερεῖας ἐγγείρει πολλὰς ἀντιρροήσεις. Πῶς π.χ. ἡ ἴδρσις καὶ ἡ ὀχύρωσις πόλεων εἶναι στοιχεῖον, τὸ ὁποῖον ἔφερον μαζί των οἱ εἰσβαλόντες Πρωτοβούλγαροι (σ. 36), ἀφοῦ αὐτοὶ ἦσαν νομάδες;

XXII, 123-127: Les noms de lieux dans le typonon du monastère de la Cosmosotira.

Ἡ σ. ἐξετάζει 14 τοπωνύμια, τὰ ὁποῖα χαρακτηρίζει εἰς τὴν ἐπικεφαλίδα ὡς βουλγαρικά, καὶ τέσσαρα ἐκ τῶν πολλῶν ἐλληνικῶν, τὰ ὁποῖα θεωρεῖ ὡς ἔχοντα γλωσσικὴν ἢ ἄλλην σχέσιν μετὰ τὴν βουλγαρικὴν, εἰς τὸ Τυπικὸν τῆς παρὰ τὰς Φεράς τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης Μονῆς τῆς Κοσμοσωτεῖρας, τὸ δοθὲν εἰς αὐτὴν τὸ 1152 ὑπὸ τοῦ σεβαστοκράτορος Ἰσαὰκ Κομνηνοῦ, τρίτου υἱοῦ τοῦ αυτοκράτορος Ἀλεξίου Κομνηνοῦ.

Ἀποκλειομένης τῆς συζητήσεως ἐπὶ τῆς ὀρθότητος τῶν ἐτυμολογιῶν τῆς εἰς μίαν παρουσίαν καὶ ὑπὸ μὴ σλαβολόγου, μερικαὶ ἀπορίαι μόνον εἶναι ἴσως δικαιολογημέναι:

1) Διὰτὶ χαρακτηρίζει τὰ ἐν λόγῳ τοπωνύμια συλλήβδην ὡς βουλγαρικά καὶ ὄχι σλαβικά, ἀφοῦ ἡ γλῶσσα τῶν Βουλγάρων εἶναι ἡ σλαβικὴ, καὶ πῶς συμβαίνει νὰ εἶναι ταῦτα σλαβικά, ἀφοῦ εἰς τὸν τόπον τῶν τοπωνυμίων οὐδέποτε ἐξῆσαν Ἰλλυριοὶ; 2) Διὰτὶ ὑποστηρίζει, παρὰ τὰς ὁμολογουμένας ὑπὸ τῆς ἰδίας δυσκολίας, σλαβικὴν προέλευσιν τοῦ ὀνόματος τοῦ χωρίου Βράνιστα, τὸ ὁποῖον καὶ αὐτὸς ὁ Vasmet (Die Slaven in Griechenland, σ. 25-26) συνέδεσε πρὸς τὸ βυζαντινὸν ὄνομα Βρανάς; 3) Διὰτὶ θεωρεῖ τὸ ὄνομα τοῦ ἐμπορίου Σαγρονδάου, τὸ ὁποῖον συνδέει μετὰ τοὺς Σαγρονδάτους τῆς Μακεδονίας, σλαβικόν, ἀφοῦ καὶ ὁ Vasmer (ἐνθ' ἀνωτ., σ. 117) θεωρεῖ αὐτὸ τουρκο-ταταρικόν, ἄλλοι δὲ θεωροῦν αὐτὸ, λόγῳ τῆς λατινικῆς καταλήξεώς του-atus βλαχικόν, τῆς ὑπάρξεως μάλιστα Βλάχων εἰς τὴν περιοχὴν μακτρονυμένης καὶ ἐκ τοῦ τοπωνυμίου τοῦ Τυπικοῦ (ὁ Σωτήρ τῶν Βλάχων), χωρίον δηλονότι ὀνομαζόμενον «Σωτήρ» καὶ κατοικοῦμενον ὑπὸ Βλάχων;

XXIII, 111-119: Noms de lieux bulgares dans un itinéraire brugeois du XIVe siècle.

Ἡ σ. ἐξετάζει 16 τοπωνύμια ἐκ Βουλγαρίας, Τουρκίας καὶ Ἑλλάδος, εὑρισκόμενα μετὰ πολλῶν ἄλλων εἰς Ὀδοιπορικὸν διὰ προσκυνητὰς τῶν Ἱεροσολύμων, συγγραφέν τὸ 1380 ὑπὸ ἀγνώστου Φλαμανδοῦ εἰς Bruges, εὑρισκόμενον εἰς ἀντίγραφον τοῦ 1500 εἰς τὸν κώδικα 13 τῆς πανεπιστημιακῆς Βιβλιοθήκης τῆς Γάνδης καὶ ἐκδοθὲν τὸ 1857 εἰς τὰς Βρυξέλλας ὑπὸ τοῦ Πολωνοῦ γεωγράφου Joachim Lelewel.

Μερικὰ μόνον ἐκ τῶν δυσσταυτῶτων εἶτε λόγῳ γλωσσικῆς παραμορφώσεώς των εἶτε

και λόγω μεταφράσεων των υπό του αρχικού συγγραφέως του 'Οδοιπορικού του 1380 ή του αντίγραφου του 1500 ήμπορεσε να ταυτίσει και όχι πάντοτε επιτυχώς ο εκδότης του 'Οδοιπορικού Lelewel και ή σ. μας άλλοτε διορθώνει τās εσφαλμένες ταυτίσεις και άλλοτε επιχειρεί μετά πιθανότητας επιτυχίας να ταυτίσει τὰ αταύτιστα τοπωνύμια.

Τὸ ὀλίγον αὐτὸ ὕλικόν τῆς ἱστορικῆς γεωγραφίας και τῆς τοπωνυμίας τῶν Βαλκανίων εἰς ἐποχὴν, κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ Τοῦρκοι ἐπροχώρουν εἰς τὴν κατὰκτησιν τῶν Βαλκανίων, δὲν στερεῖται ἱστορικῆς σημασίας, τὴν ὁποίαν ἐπισημαίνει καταλλήλως ἡ συγγραφεύς.

XXIV, 595-599: Un évêché peu connu en Thrace orientale-Pέρβερεις.

Ἡ σ. ἐξετάζει μίαν ἐπισκοπὴν, ὀνομαζομένην Πέρβερεις και ἀναφερομένην εἰς τὸν Βίον Μαζίμου τοῦ 'Ομολογητοῦ (580-662), εἰς τὴν λατινικὴν μετάφρασιν τοῦ Βίου ὑπὸ 'Αναστασίου τοῦ Βιβλιοθηκαρίου, εἰς τὴν Notitia Episcopatum τῶν 'Ισαύρων και εἰς τὰ Πρακτικά τῆς Ζ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου. Συμφώνως πρὸς τὰ δεδομένα τῶν πηγῶν τούτων τοποθετεῖ τὴν ἐπισκοπὴν αὐτὴν εἰς τὴν 'Ανατολικὴν Θράκην και ἀνατολικῶς ἢ βορείως τῆς Σηλυμβρίας.

Παρ' ὅλον ὅτι ὁ V. Beševliev και ὁ D. Detschew ἐθεώρησαν τὸ ὄνομα Πέρβερεις ὡς θρακικὸν λόγω τοῦ εἰς πολλὰ θρακικὰ ὀνόματα ἀπαντωμένου προφύματος περ-(Πέρινθος Περκάτη, Πέρνη κ.ἄ.), ή σ. μας προσπαθεῖ νὰ ἐτυμολογήσῃ αὐτὸ ὡς σλαβο-βουλγαρικόν, ἰχνηλατοῦσα τὸ πρόφωμα αὐτοῦ περ- και τὴν ρίζαν αὐτοῦ -βερ- εἰς βουλγαρικά τοπωνυμια-ἕκαστον ὅμως τούτων χωριστά, ἀκόμη και εἰς τὸ ὄνομα τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν Ρηγίνων Σλάβων Περ-βούδου (*ἄν και τοῦτο μὲ τὴν κατάληξιν -bundus δὲν φαίνεται σλαβικόν*).

'Υποστηρίζει τὴν ἐτυμολογίαν τῆς μὲ πληροφορίας πηγῶν (Προκόπ., Περὶ Γοθθ. πολ. III, 38 - A. Tougard, De l'histoire profane κτλ., παρ. 72) περὶ σλαβικῆς ἐπιδρομῆς κατὰ τῆς Τοπείρου τοῦ 549 και περὶ ὑπάρξεως σλαβικῶν φυλῶν εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Βιζύης κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ὑποθέσεως τοῦ Περβούδου, ὡς και μὲ τὴν φράσιν τοῦ Βίου τοῦ Μαζίμου «Πέρβερεις οὕτω πως γλώσση βαρβάρῳ ὁ τόπος ὀνόμασται» (P. Gr. XC, col. 96), διατεινόμενη ὅτι «βάρβαρος» οὐδέποτε ὀνομάσθη ἡ θρακικὴ γλῶσσα, ἀλλὰ πάντοτε ἡ σλαβικὴ.

Ἄνκαι κατὰ τὸν 7ον αἰῶνα ἡ θρακικὴ δὲν ἤκούετο πλέον ὀμιλουμένη και δὲν ἀνεγνωρίζετο ὡς τοιαύτη, ἐνῶ ἤκούετο ὀμιλουμένη ἡ σλαβικὴ και ἀνεγνωρίζετο ὡς τοιαύτη και «βάρβαρος» ἐχαρκτηρίζετο πᾶσα ἄγνωστος γλῶσσα ἡ λέξις, ὡς τὸ Πέρβερεις.

'Ἐν τέλει ἡ σ., συγκρίνουσα τοὺς διαφόρους Κατάλογους 'Επισκοπῶν ἀπὸ τοῦ 6ου μέχρι τοῦ 10ου αἰῶνος, διαπιστάνει ὅτι ἡ ἐπισκοπὴ Πέρβερεις δὲν ὑπῆρχε κατὰ τὸν 6ον αἰῶνα (εἰς τὸν Συνέκδημον τοῦ 'Ιεροκλέους και εἰς τὸν Κατάλογον τοῦ 'Επιφανίου δηλονότι), ὑπάρχει ὅμως εἰς τὸν Κατάλογον τῶν 'Ισαύρων τοῦ 8ου αἰῶνος και ἐξηφανίσθη, λίαν πιθανῶς, κατὰ τὸν 9ον αἰῶνα κατὰ τās ἐπιδρομὰς τοῦ Κρούμου και τοῦ 'Ομουρτάγ και κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Θωμᾶ τοῦ Σλάβου. (*Περίεργον, ὅτι Σλάβοι κατέστρεψαν ἐπισκοπὴν φέρουσαν σλαβικὸν ὄνομα!*).

XXV, 467-474: Caractère des sources byzantines sur la toponymie balkanique jusqu'au XIIe siècle.

Ἡ σ. κάμνει ἐπισκόπησιν τῶν τοπωνυμικῶν και γεωγραφικῶν πληροφοριῶν τῶν βυζαντινῶν πηγῶν ἐντὸς τῶν πλουσιῶν εἰς ἀναστατώσεις και ἀναδιοργανώσεις χρονικῶν περιόδων 6ου-7ου και 11-12ου αἰῶνος, αἱ ὁποῖαι ἄφησαν τὰ ἰχνη τῶν εἰς τās γεωγραφικὰς πληροφορίας τῶν βυζαντινῶν πηγῶν.

Κατὰ τὸ μεταξὺ τῶν δύο τούτων περιόδων χρονικὸν διάστημα αἱ γεωγραφικαὶ πληροφοριαὶ τῶν πηγῶν εἶναι συγκεχυμένα, ἄφ' ἑνὸς λόγω τῶν κατόπιν τῆς ἱδρύσεως τοῦ Βουλ-

γαρικού Κράτους διοικητικών μεταρρυθμίσεων, αφ' ετέρου λόγω της επεκτάσεως του διοικητικού συστήματος των Θεμάτων και της αρχαϊζούσης τάσεως πολλών πηγών, αί όποια δέν αποδίδουν τήν εικόνα τής εποχής τών.

Είς ταύτα προστίθεται δι' όλας τās περιόδους ή τάσις τών βυζαντινών πηγών να όνομάζουν μίαν γεωγραφικήν περιοχήν εκ του όνόματος τών κατοίκων τής και ό συντηρητισμός τών 'Επισκοπικών Καταλόγων να διατηρούν καταστάσεις, αί όποιαί δέν υπάρχουν πλέον είς τήν εποχήν τών.

'Εκτός τούτων αί άφηγηματικά βυζαντινά πηγαί δίδουν πληροφορίας σχετικές πρός τά μεγάλα πολιτικά και στρατιωτικά γεγονότα και προσέχουν περισσότερο τās πλησίον τής πρωτεύουσής περιοχάς και τās μεγάλας στρατιωτικάς όδούς, ένθ' αί περιφερειακάί περιοχαί μόνον περιστασιακώς προκαλούν τήν προσοχήν τών και άναφέρονται. Ούτως άναφέρονται κατωκημέναί περιοχαί κατά μήκος τής μεγάλης στρατιωτικής όδου από Βελιγραδίου είς Κωνσταντινούπολιν, κατά μήκος τής Θρακικής παραλίας πρός τό Αίγαίον και κατά μήκος τής όδου τής θρακικής παραλίας πρός τόν Εύξεινον, ένθ' μετά τήν ίδρυσιν του Βουλγαρικού Κράτους πολυ όλίγαί είναι αί γεωγραφικάί πληροφορίαί εκ τής περιοχής του Δουνάβεως και τής Άνω Μοισίας.

Παραδόξως περισσότερο από τήν παραλίαν του Εύξεινου προσέχουν οί βυζαντινοί ιστοριογράφοι τήν παραλίαν τής Άδριατικής, άλλ' αί γεωγραφικάί πληροφορίαί περί αυτής άξιομειοδνται πληθυνόμεναι ίδίως με τās επιδρομάς τών Νορμανών και τās εκστρατείας του Βασιλείου Β' κατά τόν 11ον αιώνα. Άπό του 12ου αιώνος αρχίζουν να εμφανίζονται αί γεωγραφικάί και τοπωνυμικά πολύτιμοι πληροφορίαί τών αυτοκρατορικών χρυσοβούλλων και τών Τυπικών μονών, αί όποιαί πολλαπλασιάζονται διά τήν Χαλκιδικήν, τήν Άνατολικήν Μακεδονίαν και τήν Δυτικήν Θράκην με τά έγγραφα τών Μονών του Άθω κατά τόν 13ον και 14ον αιώνα.

Φυσικά ή σ. συνοδεύει τās παρατηρήσεις τής με χαρακτηριστικά παραδείγματα, τά όποια δέν είναι δυνατόν να άναφερθούν ένταυθα, προβαίνουσα άκόμη και είς κοπιώδεις στατιστικάς έκτιμήσεις, πόσας φοράς π.χ. άναφέρεται ή Άδριανούπολις και πόσας τό Δυρράχιον.

'Η έργασία τής, χωρίς να προσφέρει πολλά νέα πράγματα, είναι κατατοπιστική, ίδίως διά μη Βυζαντινολόγους.

XXVI, 167-172: Les voies romaines dans les régions bulgares à l'έpoque medievale.

'Η σ. παρακολουθεί τήν τύχην του ρωμαϊκού όδικου δικτύου είς τήν Βαλκανικήν, ός τούτο είναι γνωστόν κατά τούς πρώτους χριστιανικούς αιώνας εκ τών ρωμαϊκών 'Οδοπορικών (itineraria) και εκ τών κατά τόπους άνευρεθέντων χιλιομετρικών λίθων (milliaria), και καθ' όλον τόν Μεσαίωνα. 'Επισημαίνει περιόδους παραμελήσεως αυτού και καταστροφών αυτού εκ βαρβαρικών επιδρομών, σημειώνει διακλαδώσεις αυτού είς τήν Βουλγαρίαν και τήν Θράκην, άναφέρει τόν ρόλον τών διακλαδώσεων αυτών από στρατιωτικής και έμπορικής άπόψεως και ύπογραμμίζει τόν ιστορικόν ρόλον τών μεγάλων όδικών άρτηρών Σιγγηδόνας-Κωνσταντινουπόλεως και 'Εγνατίας, και τών χρησιμοποιουμένων διακλαδώσεων τών άρτηρών αυτών. Παρακολουθεί κατόπιν τās όδούς, αί όποιαί συνέδεον τήν όροσειράν τής Ροδόπης με τήν πεδιάδα τής Θράκης, με τās κοιλάδας του Νέστου και του Στρυμόνος και με τό Αίγαίον, ός και τās όδούς, αί όποιαί συνέδεον τήν Θεσσαλονίκην με τό έσωτερικόν τής Σερβίας και εκθέτει τόν ρόλον τών είς τήν 'Ιστορίαν.

Τό γενικόν συμπέρασμα τής είναι, ότι τό όδικόν ρωμαϊκόν δίκτυον είς τήν Βαλκανικήν έχρησιμοποιήθη καθ' όλον τόν Μεσαίωνα, ός συνέδεον τά στρατηγικά σημεία και τās όχυρώσεις, άλλ' ή χρησιμοποιήσις του ήτο περισσότερο ή όλιγώτερον έντακτικαί κατά τόπους και περιόδους άναλόγως πρός τά πολιτικά και τά στρατιωτικά γεγονότα, οί ένδιά-

μεσοι παλαιοι σταθμοί του εξηφανίσθησαν, πλὴν τῶν μεγάλων κέντρων, καὶ ἡ κατάστασις τῶν ὁδῶν του, ἀφθεῖσα, ἰδίως εἰς τὴν Σερβίαν καὶ τὴν Βουλγαρίαν, εἰς τὴν φροντίδα ὑποδοῦλου πληθυσμοῦ, ἦτο ἐλεεινὴ, ἀλλὰ παρ' ὅλα ταῦτα ἡ κυκλοφορία εἰς αὐτὸ ἦτο δυνατή.

Ἡ στηριζομένη εἰς πλουσίαν καὶ κατὰ τὸ πλεῖστον ἀπρόσιτον βουλγαρικὴν βιβλιογραφίαν χρήσιμος αὐτὴ ἐπισκόπησις πάσχει μόνον ἀπὸ ἐλλείψεω σχετικῶν χαρτῶν, ἀνευ τῶν ὁποίων εἶναι δύσκολος ἡ παρακολούθησις τῶν λεγομένων.

XXVII, 15-21: La transition entre l'antiquité et l'époque ottomane: Les routes terrestres au moyen âge.

Τονίζεται ἡ σημασία τοῦ ὁδικοῦ δικτύου τῆς Βαλκανικῆς διὰ τὴν μελέτην τῆς ἐπιβιώσεως τῆς ἀρχαίας παραδόσεως εἰς τὰ μεσαιωνικά κράτη τῆς Βαλκανικῆς καὶ ἐπισημαίνονται αἱ πηγαί, αἱ ὁποῖαι ἤμπορουν νὰ δώσουν πληροφορίας περὶ αὐτοῦ μετὰ τὸν 4ον αἰῶνα, ὅποτε δὲν ὑπάρχουν πλέον Ὁδοιπορικά (itineraria) καὶ ἐξφανίζονται οἱ χιλιόμετροικοὶ λίθοι (milliaria). Εἶναι δὲ αὗται: Αἱ ἀνεπαρκῶς μελετηθεῖσαι μεσαιωνικαὶ ἐπιγραφαί, αἱ τυχόν τοπικαὶ ἀρχαιολογικαὶ ἀνασκαφαὶ καὶ αἱ ἀτελεῖς πληροφορίαὶ τῶν ἐπιστήμων Χρονικῶν, συμπληρούμεναι μὲ πληροφορίας τῶν μέχρι τοῦ 10ου-11ου αἰῶνος ἀραιῶν δικανικῶν ἐγγράφων.

Ἐπισημαίνεται ἡ σημασία τῆς ὑπάρξεως ἢ τῆς ἀπουσίας ἀρχαίων τοπωνυμίων ἔστω καὶ μὲ σλαβικὴν ἢ τουρκικὴν μορφήν, εἰς μίαν ὁδικὴν ἀρτηρίαν καὶ ἡ σημασία τῶν εἰς τὰ ρωμαϊκά Ὁδοιπορικά σημειουμένων ἀποστάσεων, ὡς καὶ μεμονωμένων τοπογραφικῶν ἐνδείξεων.

Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀνωτέρω ἐπιχειρεῖται μία γενικὴ σκιαγράφησις τῆς ἐπιβιώσεως τῶν ἀρχαίων ὁδῶν εἰς τὸν μεσαιωνικὸν βαλκανικὸν κόσμον, ἦτοι τῆς ζώνης τοῦ Δουνάβεως καὶ τῶν ὁδῶν τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης, τῆς ἀρτηρίας Βελιγραδίου-Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς ἀρτηρίας τῆς Ἑγνατίας καὶ τῶν τυχῶν τῶν μέχρι τῆς ὀθωμανικῆς κατακτήσεως.

Ἐν γένει συμπεραίνεται ὅτι τὸ ρωμαϊκὸν ὁδικὸν δίκτυον εἰς τὰ Βαλκάνια ἐπέζησε, χρησιμοποιουμένου τμήματός του συνεχῶς καὶ τμημάτων του κατὰ καιρούς, ἀλλ' εἰς παρημελημένην κατάστασιν.

Συμπέρασμα, εἰς τὸ ὁποῖον εἶχε καταλήξει ἡ σ. καὶ εἰς τὴν προηγουμένην αὐτῆς μελέτην (XXVI).

XXVIII, 119-123: La tradition écrite des «Miracula S. Demetrii»: Plotin après Jean.

Ἡ σειρά τῶν μητροπολιτῶν τῆς Θεσσαλονίκης κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν ἀβαρο-σλαβικῶν ἐπιδρομῶν, οἱ ὁποῖοι κατὰ παλαιὰν παράδοσιν ἐξεφώνησαν πανηγυρικὸν λόγον (Ἐγκώμιον) κατὰ τὰς ἐορτὰς τοῦ Ἁγίου Δημητρίου κατ' Ὀκτώβριον διηγούμενοι τὸ Μαρτύριον του (passio) καὶ τὰ Θαύματά του (miracula), πιστεύεται (π.χ. Barišić) ὅτι εἶναι: Εὐσέβιος, Πλωτίνος, Ἰωάννης, Πάβλος. Ὁ Ἰωάννης εἶναι ὁ συγγραφεὺς τοῦ Α' Βιβλίου τῶν Θαυμάτων τοῦ Ἁγίου Δημητρίου (τοῦ Β' Βιβλίου εἶναι Ἀνόνομος), τοῦ δὲ Πλωτίνου ἔχει δημοσιεύσει τὸ 1884 εἰς τὴν Βενετίαν (Μνημεῖα Ἀγιολογικά) Ἐγκώμιον (laudatio) εἰς τὸν Ἅγιον ὁ Θεόφιλος Ἰωάννου, παραμείναν ἀνεκμετάλλετον ὑπὸ τῶν ἐρευνητῶν.

Ἡ συγγραφεὺς συγκρίνουσα τὰ κείμενα τοῦ Πλωτίνου καὶ τοῦ Ἰωάννου εὐρίσκει ἀπὸ ἐσωτερικὰ τεκμήρια ὅτι ὁ Πλωτίνος ἔχει ὑπ' ὄψει του τὸν Ἰωάννην καὶ ἐπομένως εἶναι μεταγενέστερος αὐτοῦ καὶ ἀποκαθιστᾷ λιαν πειστικῶς τὴν πραγματικὴν σειράν τῶν ἐν λόγῳ μητροπολιτῶν ὁδῶν: Εὐσέβιος, Ἰωάννης, Πλωτίνος, Πάβλος, ἀφοῦ ἄλλωστε καὶ ὁ Ἰωάννης φαίνεται νὰ ἔχη ὑπ' ὄψει του ὡς προκάτοχόν του τὸν Εὐσέβιον καὶ ὄχι τὸν Πλωτίνον. Ὁ Πλωτίνος λοιπὸν ἐρχεται μετὰ τὸν Ἰωάννην. Ἐπὶ πλέον, ἡ δέησις τοῦ Πλωτίνου πρὸς τὸν Ἅγιον εἰς τὸ τέλος τοῦ Ἐγκωμίου του διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν αἰχμαλώτων Θεσ-

σαλονικέων, αιχμαλωτισθέντων κατά τὰς ἐπὶ Ἡρακλείου ἀβαροσλαβικὰς ἐπιδρομάς, ἀποδεικνύει αὐτὸν μεταγενέστερον τῶν ἐπιδρομῶν αὐτῶν καὶ ἐπομένως καὶ τοῦ συγχρόνου πρὸς τὰς ἐπιδρομάς αὐτὰς Ἰωάννου.

Ἡ μελέτη αὐτῆ τῆς σ. ἀποδεικνύεται πολὺ χρήσιμος εἰς τὴν ἔρευναν τῆς γραπτῆς παραδόσεως τῶν Θαυμάτων τοῦ Ἁγίου Δημητρίου.

XXIX, 494-499: Au sujet des Miracula S. Demetrii, 11, 6.

Ἡ σ. ὑποβάλλει ἐκ τοῦ Β' Βιβλίου τῶν Θαυμάτων τοῦ Ἁγίου Δημητρίου εἰς ἀναλυτικὴν κριτικὴν, διὰ πρώτην φοράν, τὸ τελευταῖον Θαῦμα, τὸ Θαῦμα εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ ἐπισκόπου Ἀφρικῆς Κυπριανοῦ, τοῦ συλληφθέντος ὑπὸ Σλάβων πειρατῶν εἰς τὰ παράλια τῆς Ἑλλάδος καὶ ἀπελευθερωθέντος μετὰ τὴν βοήθειαν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, καὶ ἐξετάζει τὰ προβλήματα, τὰ ὅποια ἡ ἱστορία αὐτῆ παρουσιάζει.

Χωρὶς νὰ εἰσέλθωμεν εἰς λεπτομερίαν τῶν σχετικῶν συζητήσεων, ἰδοὺ αἱ σημαντικαὶ διαπιστώσεις τῆς: Ἡ ἱστορία τοῦ Κυπριανοῦ ἔλαβε χώραν ὀλίγον πρὸ τοῦ 685, ζῶντος ἀκόμη τοῦ Κωνσταντίνου Δ' (668-685). Ὁ Κυπριανὸς εἰς τὴν Ἀφρικὴν ἦτο ἐπίσκοπος τῆς Καρχηδόνος, ἡ ὅποια, τοῦλάχιστον μέχρι τοῦ 698, δὲν εἶχεν ἀκόμη καταληφθῆ ὑπὸ τῶν Ἀράβων. Ὁ λόγος, ὁ ἀναγκάσας αὐτὸν εἰς τὸ ἐπικινδύνουσα τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ταξίδιον πρὸς Κωνσταντινούπολιν, δὲν ἦτο συμμετοχὴ εἰς Συνέδριον, ἀλλὰ ἀνάγκη τῆς ἐπισκοπῆς του, ἱκανοποιηθεῖσα, ὅταν ἀπελευθερωθεῖς μετὰ διειτία τῆ βοήθειά τοῦ Ἁγίου Δημητρίου μετέβη εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἀφοῦ διεχειρίσατο πρῶτον εἰς Θεσσαλονικίην. Αἱ λεπτομέρειαι τῆς ἀφηγήσεως τοῦ Ἀωνόμου περὶ ἀναγέρσεως ναοῦ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου εἰς τὴν Ἀφρικὴν ὑπὸ τοῦ ἐγγνωμονοῦντος ἐπισκόπου Κυπριανοῦ μὲν μάρμαρα τοῦ συγχρόνως ἀνεγειρομένου ναοῦ τοῦ Ἁγίου Βίκτορος εἰς Μασσαλίαν δὲν ἔχουν ἱστορικὴν βάσιν, ἀφοῦ οὔτε λατρεία οὔτε ναὸς τοῦ Ἁγίου Δημητρίου ὑπῆρξε ποτὲ εἰς τὴν Ἀφρικὴν, ἀλλ' ὁ Ἀωνόμος ἠθέλησε νὰ μεγαλώσῃ τὴν φήμην τοῦ προστάτου τῆς πόλεώς του συνδέων αὐτὸν μὲ φημισμένους Ἁγίους τῆς Μεσογείας, ὡς ἦσαν ὁ προστάτης τῆς Μασσαλίας Βίκτωρ καὶ οἱ πολλοὶ Βίκτορες Ἁγιοὶ τῆς Ἀφρικῆς.

Ἐκ τῆς δευτέρας παραλλαγῆς τοῦ τέλους τῆς ἱστορίας τοῦ Κυπριανοῦ, ὅπου ὁ Ἁγιὸς Δημήτριος δοξάζεται ὡς ἀπελευθερωτὴς φυλακισμένων, διὰ τὴν θαυμαστὴν ἀπόδοσιν τῶν ὁποίων ὁ φύλαξ τῶν φυλακῶν ἀπορεῖ: «μῆποτε καὶ αὐθὺς ὁ ἐκ Βουλγαρίας κλέπτης τῆ φυλακῆ ἐπεδημήσε», ἡ σ. συμπεραίνει, αὐθαιρέτως κατὰ τὴν γνώμην μας, ὅτι πρόκειται διὰ φυλακὰς τῶν Σκλαβηνῶν τῆς Μακεδονίας καὶ οἱ προσβάλλοντες αὐτὰς Βούλγαροι εἶναι οἱ Βούλγαροι τοῦ Κοῦβερ.

Ἀγισμονεὶ ὅμως α) ὅτι ὁ λαὸς τοῦ Κοῦβερ δὲν ἦσαν Βούλγαροι, ἀλλ' ἀπόγονοι ἀναμίκτων γάμων βυζαντινῶν αιχμαλώτων, ἔχοντες ρωμαϊκὰς παραδόσεις καὶ ρωστικὰν τῆς ρωμαϊκῆς πατρίδος τῶν προγόνων των προκαλέσασαν τὴν παλινόστησίν των, β) ὅτι οἱ ἄνθρωποι τοῦ Κοῦβερ διατρέποντες πρὸς Θεσσαλονικίην μετεφέροντο δι' αὐτοκατορικῶν πλοίων ἀμέσως εἰς Κωνσταντινούπολιν, καὶ γ) ὅτι, ὡς ἡ ἰδία ὁμολογεῖ ἐν τέλει (σ. 499), ἡ ἐν λόγῳ παραλλαγὴ τῆς ἀφηγήσεως τοῦ Ἀωνόμου εἰς τὸ τέλος τῆς ἱστορίας τοῦ Κυπριανοῦ καὶ αὐτῆ αὐτῆ ἡ ἱστορία τοῦ Κυπριανοῦ ἀποσκοποῦν νὰ παρουσιάσουν τὸν Ἁγιον ὡς παγκόσμιον σωτήρα αιχμαλώτων ἐκ τῆς αιχμαλωσίας τῶν Σλάβων, ἐπομένως δὲν ἔχουν ἱστορικὴν βάσιν, ὅπως δὲν εἶχε κατὰ τὴν ἰδίαν προηγουμένως ἱστορικὴν βάσιν ἡ ἱστορία ναοῦ καὶ λατρείας τοῦ Ἁγίου Δημητρίου εἰς τὴν Ἀφρικὴν.

XXX, 161-169: Les légendes de Saint Démétrius dans les textes byzantins et slaves.

Ἡ σ. παρακολουθεῖ μὲ παραδείγματα τὴν περὶ Ἁγίου Δημητρίου παράδοσιν εἰς τὰ σλαβο-βουλγαρικὰ κείμενα. Ἀρχίζουσα ἀπὸ τὸ Ἐγκώμιον τοῦ Ἁγίου, τὸ ἀποδιδόμενον εἰς τὸν Κλήμεντα Ἀχρίδος, ἀπὸ τὴν Συλλογὴν Γερμανοῦ καὶ τὴν Συλλογὴν Ζωγράφου,

εϋρίσκει ότι η μεγάλη διάδοσις τῶν κειμένων αὐτῶν χρονολογεῖται ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς Τουρκοκρατίας, ἀλλὰ ταῦτα στηρίζονται, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, εἰς ἀρχαιότερα βουλγαρικά ἢ ἑλληνικά τοιαῦτα.

Οὗτω τοιαῦτα εἶναι: Τὸ Ἐγκώμιον τοῦ Τζαμπλάκωνος τοῦ 15ου αἰῶνος, τὸ Ἐγκώμιον τοῦ Δημητρίου Καντακουζηνοῦ, τὸ μεταγενέστερον τούτου καὶ πολὺ διάφορον Ἐγκώμιον τοῦ Βλαδισλάβου τοῦ Γραμματικοῦ, τὸ ὅποιον δὲν εἶναι παρὰ δουλικὴ μέχρως ἀσφαφείας μετάφρασις τοῦ Λόγου τοῦ Ἰωάννου τοῦ Σταυρακίου τοῦ 13ου αἰῶνος.

Ἔρχονται κατόπιν αἱ ἀνάωνμοι Διηγῆσεις τῶν Συναξαρίων, τῶν ὁποίων τὸ κοινὸν χαρακτηριστικόν, ἡ λατρεία τῶν εἰκόνων, ἀνάγει τὰς ρίζας τῶν εἰς τὴν ἐποχὴν τῆς Εἰκονομαχίας, καὶ ἡ σπουδαιότερα ὄλων σλαβικῆ Συλλογῆ τοῦ μητροπολίτου Ρωσίας Μακαρίου τοῦ 16ου αἰῶνος. Εἰς τὸ ἀπὸ τοῦ 16ου αἰῶνος εἰς τὸν «Θησαυρὸν» τοῦ Δαμασκηνοῦ τοῦ Στουδίτου ἐμφανιζόμενον λαϊκὸν εἶδος Ἐφηγήσεων περὶ Ἁγίου Δημητρίου πρέπει νὰ ἐνταχθῇ ὁ μετὰ τὸν 10ον αἰῶνα καὶ τὴν ἄλωσιν τῆς Θεσσαλονίκης ὑπὸ τῶν Ἀράβων συνταχθεὶς Ἀπόκρυφος Βίος τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, μαρτυρουμένης οὕτω τῆς προσαρμογῆς τῆς περὶ Ἁγίου Δημητρίου παραδόσεως πρὸς τὰς ἰδέας καὶ τὰς ἀνάγκας τῶν υποδουλωμένων λαῶν τῆς Βαλκανικῆς.

Ἡ σ. ὁμολογεῖ ὅτι τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν σλαβικῶν αὐτῶν κειμένων δὲν εἶναι παρὰ ἢ συμπιλήματα ἑλληνικῶν, ἀκόμη καὶ παλαιότερων σλαβικῶν, κειμένων ἢ πιστὰ μεταφράσεις ἑλληνικῶν προτύπων καὶ συνεπῶς ἄνευ ἱστορικῆς ἀξίας. Εἶναι ὅμως χρήσιμα τὰ σλαβικά αὐτὰ κείμενα διὰ τὸν ἔλεγχον ὁρισμένων σκοτεινῶν χωρίων, ἰδίως τῶν Θανμάτων, τῆς γραπτῆς περὶ Ἁγίου Δημητρίου παραδόσεως καὶ ἐνδιαφέροντα ἐπὶ τὰς παραλλαγὰς τῶν εἰς ἐθνικά ὀνόματα καὶ γεωγραφικὸὺς ὄρους.

XXXI, 179-188: Un manuscrit inconnu de la vie de St. Jean-Vladimir.

Ἡ ἱστορία τοῦ Ἰωάννου-Βλαδιμήρου, τὸν ὅποιον ἀναφέρει ὁ Κεδρηνός-Σκυλίτζης, περισσότερο γνωστὴ ἀπὸ τὴν λατινικὴν ἀφήγησιν τοῦ Ἰερέως τῆς Διοκλείας, ἀντλήσαντος λίαν πιθανῶς ἐξ ἀπολεσθέντος βουλγαρικοῦ Βίου τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου-Βλαδιμήρου, τοῦ συνταχθέντος ὀλίγον μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ, ἐμφανίζεται πολὺ ἀργότερον εἰς Συλλογὴν, τυπωθεῖσαν τὸ πρῶτον εἰς Βενετίαν τὸ 1690 καὶ ἔκτοτε ἀνατυπωθεῖσαν πολλάκις (1741, 1774, 1858), ὡς «Ἀκολουθία τοῦ ἁγίου ἐνδόξου βασιλέως καὶ μεγαλομάρτυρος Ἰωάννου τοῦ Βλαδιμήρου καὶ θαυματουργοῦ...», ὁ συντάκτης τῆς ὁποίας Κοσμῆς συνέταξεν αὐτὴν, κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Νοβάκοβιτς, ὁ ἴδιος, ἀκολουθήσας προφορικῶς παράδοσιν, ἀφοῦ δὲν ὑπάρχει χειρόγραφον πρὸ τῆς ἐκδόσεως τοῦ 1690.

Ἡ σ. ὁμῶς ἀνεγνώρισεν εἰς τὸν δημοσιευθέντα τὸ 1946 Κατάλογον Χειρογράφων τῆς Βιβλιοθήκης Λένιν τῆς Μόσχας, εἰς τέσσαρα φύλλα, τῶν ὁποίων δημοσιεύει φωτοτυπίαν καὶ μεταγραφήν, ἀπόσπασμα ἑλληνικοῦ Βίου τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου-Βλαδιμήρου, τοῦ ὁποίου τὸ κείμενον δὲν διαφέρει βεβαίως ἐκεῖνου τῶν ἐντύπων ἐκδόσεων τοῦ 1741 καὶ 1858, ἀλλ' ἐὰν τὸ χειρόγραφόν του εἶναι, ὅπως πιστεύει, λόγῳ τῶν πολλῶν λαθῶν του, τοῦ τέλους τοῦ 16ου ἢ τῶν ἀρχῶν τοῦ 17ου αἰῶνος, ἀποδεικνύεται ὅτι ὑπῆρχε γραπτὴ παράδοσις τοῦ Βίου τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου-Βλαδιμήρου πρὸ τῆς ἐντύπου ἐκδόσεώς του τοῦ 1690, ὁ δὲ Βίος τοῦ χειρογράφου τῆς Μόσχας δὲν εἶναι παρὰ ἑλληνικὴ παραλλαγή ἐνὸς βουλγαρικοῦ Βίου τοῦ Ἁγίου, πολὺ διαφόρου τῆς ἀφηγήσεως τοῦ Ἰερέως τῆς Διοκλείας.

Αἱ πληροφορίες τῆς ἐνδιαφέρον βεβαίως τοὺς σλαβολόγους, ἀλλὰ τοὺς ἱστορικοὺς θὰ ἐνδιέφερον ὁ λόγος, ὁ τόπος καὶ ὁ χρόνος τῆς ἀγιοποιήσεως τοῦ Ἰωάννου Βλαδιμήρου.

XXXII, 225-230: Une manifestation de solidarité culturelle parmi les populations du sud-ouest balkanique au XVIIe siècle.

Ἐκκινούσα ἀπὸ τὴν παρατηρουμένη ἐμπορικὴν καὶ οἰκονομικὴν ἄνησιν τῶν νο-

τιοδυτικῶν περιοχῶν τῆς Βαλκανικῆς κατὰ τὸν 17ον αἰῶνα ἢ σ. διαπιστώνει ἐνδείξεις διαμορφώσεως κοινοῦ πολιτισμοῦ μεταξύ τῶν οἰκονομικῶς συνεργαζομένων ἔθνοτήτων τῶν περιοχῶν αὐτῶν καὶ διαμορφώσεως ἑνὸς σταδίου προαναγγέλλοντος ἀφύπνισιν ἔθνικῆς συνειδήσεως.

Τὴν ἡδὴ πρό ἐξηκονταετίας παρατηρηθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Γιώρταν Ἰβάνοβ ἑλληνο-βουλγαρικὴν ἀμοιβαίαν ἀνοχὴν καὶ φιλολογικὴν συνεργασίαν εἰς τὴν Ἀρχιεπισκοπὴν Ἀχρίδος καὶ εἰς τὰς Μονὰς τοῦ Ἁθῶ θέλει νὰ ἐνισχύσῃ ἢ σ. διὰ τοῦ παραδείγματος τοῦ Βίου τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου-Βλαδιμήρου, θέματος τῆς προηγηθείσης μελέτης τῆς (XXXI), εἰς τὴν ὁποίαν ἐπανέρχεται ἀκόμη καὶ εἰς τὰς λεπτομερείας καὶ διὰ τῆς ὁποίας πιστεύει ὅτι ἀπεδείχθη ἢ ὑπάρξει βουλγαρικῶν προτύπων, μεταφρασθέντων εἰς τὴν βουλγαρικὴν πρό τῆς πρώτης ἐκδόσεως τῆς ἑλληνικῆς Ἀκολουθίας τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου-Βλαδιμήρου εἰς τὴν Βενετίαν τὸ 1690, ὅπως καὶ θεωρεῖ τὴν λατρείαν τοῦ Ἁγίου τούτου ὑπὸ Βουλγάρων, Σέρβων, Ἀλβανῶν καὶ Βλάχων ὡς ἐκπροσωποῦσαν δι' ἐκάστην ἐκ τῶν ἔθνοτήτων τούτων λαϊκὸν ἔθνικόν χριστιανικὸν ἰδανικόν, προαναγγέλλον τὴν ἀφύπνισιν τῆς ἔθνικῆς τῶν συνειδήσεως.

Πῶς ὅμως ἔνα κοινὸν χριστιανικὸν ἰδανικὸν προαναγγέλει τὴν ἀφύπνισιν χωριστῶν ἔθνικῶν συνειδήσεων καὶ δὲν ἐκπροσωπεῖ ἀπλῶς τὴν κοινὴν μοῖραν ὑποδοῦλων χριστιανικῶν ἔθνῶν, εἶναι αἰνίγμα.

XXXIII, 79-85: Vasil Zlatarski et son héritage scientifique.

Ἡ σ. ἀνασκοπεῖ τὴν βιογραφίαν καὶ τὸ ἐπιστημονικὸν ἔργον τοῦ γνωστοῦ Βουλγάρου ἱστορικοῦ Βασιλείου Ζλατάρσκι, θανόντος τὴν 15.12.1935. Ἐπιστημαίνομεν μερικὰ σημεῖα μόνον ἐκ τῆς ἀνασκοπήσεως αὐτῆς: Τὰς σπουδὰς του εἰς Ρωσίαν καὶ Γερμανίαν, τὰς πρώτας του μελέτας, τὰ ἀρχαιολογικὰ του ἐνδιαφέροντα, τὴν ἀκαδημαϊκὴν σταδιοδρομίαν του, τὰ ἀρχαιολογικὰ του ἄρθρα, τὰ ἱστορικὰ του ἄρθρα καὶ τὴν μακρὰν ἀπασχόλησίν του μὲ τὴν ἱστορίαν τῆς Βουλγαρίας, ὡς καὶ τὴν σταδιακὴν δημοσιεῦσιν αὐτῆς ἀπὸ τῶν δύο μερῶν τοῦ πρώτου τόμου μέχρι τοῦ μετὰ τὸν θάνατόν του δημοσιευθέντος τρίτου τόμου.

Ἡ σ. παραπονεῖται ὅτι ὁ Ζλατάρσκι δὲν κατέλαβεν ἐπαξίαν αὐτοῦ θέσιν μεταξύ τῶν εὐρωπαϊκῶν ἱστορικῶν, ἄνκαι ἐτιμήθη ὑπὸ πολλῶν Ἀκαδημιῶν καὶ Ἐπιστημονικῶν Ὁργανισμῶν (σ. 84: cependant, dans les milieux scientifiques de l'Occident, il n'avait pas obtenu la place qui aurait dû être la sienne) καὶ ὁμολογεῖ ὅτι σήμερον θεωρεῖται πεπαλαιωμένος, ἢ δὲ μεθοδολογία του καὶ ἡ ἔκθεσίς του τῶν ἱστορικῶν γεγονότων χρήζουσι διορθώσεων καὶ συμπληρώσεων (σ. 85: aujourd'hui, près des quarante ans après sa mort, on ne peut plus dire que tous les résultats auxquels il a abouti peuvent être infailliblement acceptés. Il y a certainement pas mal des choses à reprendre et à ajouter dans sa méthodologie aussi bien que dans l'exposé des faits).

Νομίζομεν ὅτι ὁ Ζλατάρσκι ἔτνχεν αὐτὴν τὴν φορὰν δικαίως κρίσεως.

Γ. Ι. ΘΕΟΧΑΡΙΔΗΣ

Politico-Historical Works of Symeon Archbishop of Thessalonica (1416/7 to 1429). Critical greek text with introduction and commentary by David Balfour, Wien 1979, Wiener Byzantinische Studien Band XIII. (Oesterreichische Akademie der Wissenschaften. Kommission für Byzantinistik. Institut für Byzantinistik und Neogräzistik der Universität Wien).

Ἐο συγγραφεὺς, θεολόγος καὶ δῆμιος ἱστορικὸς μεσαιωνικῶν χρόνων, συλλέγει ἀνέκ-